

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Maximiliani Sandaei E Societate Iesv Doctoris
Theologi Architectura Christiana**

Sandaeus, Maximilianus

Coloniæ Agrippinæ, 1653

Opvscvlvm I. Architectus Christianus Sacer-Spiritualis. Mysticus.
Tropologicus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46065](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46065)

OPVSCVLVM I.
ARCHITECTVS
CHRISTIANVS

*Sacer. Spiritualis. Mysticus.
Tropologicus.*

S E R M O I.

Amator veræ Sapientiæ & Virtutis Christianæ
studiosus sit oportet

ARCHITECTVS.

*Ædificate alterutrum, sicut & facitis.
Ad Theſſal. v. ii.*

ARTICVLVS I.

TITVLVS ARCHITECTI

*Qui conuenit omnibus Christianis, sed ſignatè Concionatoribus,
ſancitur formulis loquutionum ſacrarum Chriſti
& Apoſtolorum.*

Academici Christiani.

MATOR veræ ſapientiæ, & virtutis Chri-
ſtianæ ſtudiosus ac cultor, ad quem ſer-
mones noſtri diriguntur in hac Adole-
ſcentum Virorumque Academicorum ex-
cedrâ, cùm minimè contentus aridâ qua-
dam,

ARCHITECTVS CHRISTIANVS. 7

dam, steriliq̄ue rerum variarum cognitione, fructuo-
sâ aliâ, & in opus prodeunte scientiâ excellere debeat:
in hac autem principem facilè locum habeat **ÆDIFI-
CATORIA**, seu **ARCHITECTVRA**; hanc, sed vulgari il-
lâ multo nobiliorem, nec generis humani Domino in-
dignam debet imprimis excolere. **ARCHITECTVS**
itaque sit oportet, sed **CHRISTIANVS** ille **ACADEMI-
CVS**, quem, & *Grammaticum & Philosophum, & Medi-
cum, & Iurisconsultum, & Militem, & vniuersè, Artificem*
Christianum, non nominari solùm, sed etiam esse de-
bere, diuersis dissertationibus, & libris, demonstraui-
mus. Quàm verè autem Titulus iste Sapientiæ Amatori
conueniat, illæ imprimis ostendunt loquutionum
formulæ, quibus veræ Sapientiæ Magister suos Audi-
tores, & Discipulos structori comparare, vel ipso-
rum moitiones, actionesq̄ue ad Architectonicæ nor-
mam consuevit exigere: quales passim in Diuino volu-
mine occurrunt.

CHRISTVS imprimis Auditorem, factoremq̄ue
verborum suorum, dicit similem Viro Sipienti, qui
ædificauit domum suam supra petram: audientem au-
tem, & non operantem stulto ædificanti super arenam.
Matth. vii. 24. & Luc. vi. 48. Itaque vtrumq; insinuat ef-
se Architectum: illumbonum, hunc malū. Alio tempore
& loco, ad perfectionem virtutum Evangelicam, eiusq;,
apicem præproperè temereq̄ue contendentem, abs-
que maturâ deliberatione, ac præparatione debita,
confert cum homine volente turrin ædificare, nec
prius impendiorum, sumptuumq̄ue rationes ineunte:
cui deinde dicatur: *Hic homo capit ædificare, & non potest
consummare* Lucæ xiv. 30. Cùm de profectu in fide ac
virtutum studio differeret Lucas Historicus in Actibus
Apostolicis, compendio multa includens, cap. ix. aie-
bat: *Ecclesia per totam Iudæam & Galileam & Samariam ha-*

bebat pacem, & *ÆDIFICABATUR*, ambulans in timore Domini, & consolatione Sancti Spiritus replebatur. Vbi *Ædificandi* verbum, Græcè, *ὁμοδομῆσαι*, architectonicum, significat, tum spirituale quoddam incrementum, ex mutuâ doctrina atque exemplis, tanquam lapidibus, tum propagationem externam: quomodo Ecclesia rectè tunc dici potuit *ædificari*. Istiusmodi *Ædificandi* metaphoræ sunt frequentes apud Paulum Apostolum, qui ijs delectatus videtur: & sumit illas, tum in bonam, tum in malam partem, sicut *Ædificatores* sunt boni & mali, *Architecti* Sapientes & insipientes, *structores* periti & imperiti.

Epistola I. ad Corinthios cap. VIII. I. *Scientia*, inquit Apostolus, *inflatur*, *Caritas* verò *ædificat*. Quod quidem commodè referri potest ad illos, in quibus est *Caritas*, tanquam *Arts* architectonica in Artifice. Est autem in eo antithesis, quod *scientia*, quatenus *Caritate* destituitur, tumorem pariat, hominum vitio, qui *Sapientia* abutuntur sua, vt *scientiam* suam *æstimant*: *Caritas* verò vitam adferat, vt loquitur Irenæus, lib. II. c. 45. & solidum quidpiam ac stabile largiatur, dum nimirum *Ædificium* spirituale extruit. Igitur qui *Caritatem* habet, est *Architectus* spiritualis. Præterea, referri potest idem ad proximos, quos *Caritas* erudit, & Christianis præceptis informat, quodque inde consequitur, ad religionis ac pieratis studium inflammat: quod est *Ædificare*; cum ex sola *scientia* oriatur tumor, aliorumque, & maxime, paruulorum, & rudium contemptus, quod illorum salus vel negligitur, vel, quod est multo deterius, contemnitur, vt monet Pauli Interpretes egregius Benedictus Iustinianus. Eâdem in Epistolâ & capite, Apostolus ita scribit: *Si quis viderit eum, qui habet scientiam in idolo recumbentem, nonne conscientia eius, cum sit infirma, Ædificabitur ad manducandum idolothyta*: Vbi vocabu-

ARCHITECTVS CHRISTIANVS. 9

cabulum architectonicum, *Ædificabitur*, *διχοδομηθήσεται*,
 necessariò in malam partem accipitur, cùm significet,
 ad scelus provocari istud cernentem, & quodam-
 modo falsa opinione imbui, quod fas sit Christianis
 liberè vesci ijs, quæ falsis Dijs immolantur.

ARTICVLVS II.

ARCHITECTVS

*Propheta, Ecclesiastes, Catechista, Linguis loquens,
 Doctor fidelium.*

QVI prophetat, inquit Paulus Apostolus, I. Corinth.
XIV. 4. hominibus loquitur ad ÆDIFICATIONEM, id
 est, quæ auditores promoueat in cognitione & studio
 pietatis: & exhortationem, & consolationem. *Qui loquitur
 linguâ, semetipsum ÆDIFICAT*; hoc est, sibi prodest. *Qui
 autem prophetat, Ecclesiam DEI ÆDIFICAT*, id est, fi-
 delium multitudini singularem eximiamque; adfert
 vtilitatem. *Volo autem omnes vos loqui linguis, magis autem
 prophetare. Nam maior est, qui prophetat, quàm qui loquitur
 linguis, nisi fortè interpretetur, vt Ecclesia Ædificationem
 accipiat, id est, inde capiat emolumentum in fide, & mo-
 rum honestate, seu disciplinâ religionis Christianæ.*
 Hisce verbis varios designat Paulus Apostolus Archi-
 tectos Christianos. Et primus inter eos nominatur, qui
 prophetat: is enim hominibus loquitur ad *ædificationem*.
 Non intelligitur autem Prophetæ nomine is, qui futura
 prædicit, vel abdita, occultaque patefacit, vt commu-
 niter accipi solet istud vocabulum; sed qui docet, ac
 Diuina mysteria explicat; qualis est Doctor Theologiae
 in cathedrâ, Ecclesiastes in suggestu, Catechista in a-
 gro, vel foro. Hi enim, ex obseruatione Diuorum Am-
 brosiij & Anselmi, Apostoli mentem explicantium,

analogiam retinent Prophetarum. Siquidem vt Propheta, futura, quæ ignorantur, prædicit: ita Magister mysteriorum Euangelicorum, quæ auditoribus suis ignota erant, in lucem profert, vt dicere possit illud Ecclesiastici cap. xxiv. 46. *Doctrinam quasi prophetiam effundam, & relinquam illam querentibus Sapientiam.* Illorum autem quilibet loquitur hominibus ad ædificationem; siue, vt est in Græco, *καλῆς οἰκοδομῆς*, loquitur adificationem. Deus bone! quàm est ille peritus & sapiens Architectus, qui quidquid loquitur, est **ÆDIFICATIO**? Nimirum, nihil loquitur, quod non spectet conducaturque ad *ædificationem*, id est, doctrinam sacram, & morum informationem. Et quoniam Doctoris Christiani doctrina ad praxim & mores in concionibus & catecheticis instructionibus referenda est, adiungit *Adhortationem*, & denique *Consolationem*. Siquidem Adhortatio animum addit ad arduam virtutis viam capeffendam: Consolatio spem inijcit, & animos, vt loquitur S. Ambrosius, firmat, ac prouocat, ad expectanda meliora.

Hæc si faciat Euangelicus Doctor, omnes Architecti Christiani partes egregiè explebit. Nam & docebit, quæ ad bene beateque viuendum valent: quod est fidei fundamentum ponere, & præceptis moralibus, tanquam lapidibus, parietes erigere: tum verò accommodata adhortatione, suauique consolatione, ne auditores rerum difficultate perterriti, diffidant, & proficiendi animum abijciant, tectum imponet.

ALTER, quem Architecti titulo decorat Apostolus, est *Qui linguâ loquitur*: ille scilicet, qui dono linguarum præditus cum sit, ita peregrinâ linguâ loquitur, vt intelligat ipse quæ dicit, alijs tamen interpretari aut exponere non possit: is enim sibi quodammodo Architectus est: nam seipsum ædificat: loquitur enim ea, quæ ad Dei

glo-

gloriam, & propriam vtilitatem pertinent. Hoc antea quoque dixerat Apostolus: *Qui loquitur linguâ, non hominibus loquitur, sed DEO.* Siquidem ita cum DEO sermonem habet, ut & illum laudet, & ipse inde proficiat in doctrinâ & virtute; melior euadens & doctior. Et inferiùs linguarum dono vtentem alloquens, dicit: *Tu quidem benè gratias agis sed alter non ÆDIFICATVR:* hoc est, ignarus idiomatis peregrini, non percipit vtilitatem.

At verò, Propheta, cuius munus superiùs indicauimus, qui prophetat, siue Scripturam sacram interpretando & explicando, siue rudes instruendo, siue quoslibet exhortando, monendo, consolando, ÆDIFICAT ECCLESIAM, nempe, vniuersum populum, qui probè intelligit, quæ Ecclesiastes loquitur. Ob quam causam hoc prophetandi officium Apostolus ceteris anteponebat.

Sed bene monet, Apostoli sensum penetrans, eius interpres Benedictus Iustinianus, non esse aut sui, aut proximorum Architectos, diuini Verbi præcones illos, qui abstrusa quædam coram mulierculis, & imperita multitudine detonare solent, qui ne ipsi quidem, qui loquuntur, satis intelligunt, tantum abest, vt commodè, & ad tenuiorum captum accommodatè explicare queant, cum tamen, omnis eorum oratio ad Ecclesiæ ÆDIFICATIONEM referenda esset.

ADDIT autem Apostolus: *Si quis linguâ loquitur, interpretetur suum sermonem:* nimirum, vt sic totius Ecclesiæ fiat Architectus: nam ita Ecclesia Ædificationem accipiet. Contra quàm faciunt, inquit laudatus antea Auctor, qui in popularibus, multa Latinè, nonnulla etiã Græce, & si DEO placet, etiam Hebraicè, atque Syriacè, absque interpretatione (nam nec ipsi intelligunt) inculcant: quæ nihil habent præter inanem ostentationem. Sapienter

S. Am-

S. Ambrosius in 1. ad Corin, 14. *Si vti que ad Ædificandam Ecclesiam convenitis, ea debent dici, quæ intelligant audientes. Nam quid prodest, vt quis linguâ loquatur, quàm solus scit, & qui audit nihil proficiat. Ideo tacere debet in Ecclesia, vt ij loquantur, qui profunt audientibus.* Præclarè S. Augustinus libro de bono perseuerantiæ cap, 16. scribit, facile esse, immò & vtile vt taceatur aliquando verum aliquod propter incapaces. Ita est, & prævit exemplo Dominus, qui testatus legitur Joannis xvi. *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò.* Sequutus est Apostolus scribens Corinthis 1. Corinth. III. 1. *Non potui vobis loqui quasi Spiritualibus, sed quasi carnalibus: quasi parvulis in Christo lac vobis potum dedi: nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis.* Subdit Augustinus, quod notet Concionator, si velit officio fungi Architecti: Causas verum tacendi multas esse, non postremam autem istam: ne peiores faciamus eos, qui non intelligunt, dum volumus eos, qui intelligunt facere doctiores; qui nobis aliquid tacentibus doctiores quidem non fiunt, sed nec peiores fiunt. Nam peiores faciendo semper destruimus: doctiores faciendo non semper ædificamus. Est autem Architecti Christiani in concionibus semper spectare Ædificationem.

ARTICVLVS III.

ARCHITECTVS

Deus, Apostolus, Vir Apostolicus.

DEI sumus, inquit Doctor Gentium, *Adiutores. DEI Ædificatio estis* 1. Corin. 3. 9. Quibus verbis innuit, **DEVM** esse Architectum primarium, cui operas locent aliqui, vt minus primarij, Architecti tamen & ipsi: nempe Apostoli, & verbi Diuini Ministri alij Viri A-
post-

postolici, quos appellat in Architectonicâ Ad-
iutores DEI, Græcè est, *συνεργός*, cooperato-
res. Vnde sibi, suiq̄ne similibus *Architecti* titu-
lum competere gloriatur Apostolus dum sub-
iungit: *Secundum gratiam DEI, quæ data est mihi, vt SA-
PIENS ARCHITECTVS fundamentum posui: alius autem
SUPERÆDIFICAT. Quæ significant Apostolos, & qui
Apostolorum munere funguntur, esse in Ecclesiâ Chri-
sti, sicut in Republicâ sunt Architecti, ad ædificandum
arte instructi, & ad id destinati. Inter quos Paulus no-
men profitetur suum. Quippe, qui vt alibi loquitur,
acceperit à DEO Principe Architecto potestatem in ÆDI-
FICATIONEM, & non in destructionem: 2. Corinth. XIII, IO
id est, vt proficit, Ecclesiam, seu fideles ædificando, non
vt obstat, lædendo. Ex quo deducit S. Chrysostomus,
zelosissimus Antistes, illos, qui præsumunt in Ecclesiâ, E-
piscopos, Curiones, Rectores animarum, & quoslibet
alios eorum habentes, potestatem accepisse ad
Ædificationem; cui, si quis, ex fidei suæ commissis ob-
stat, ac reluctetur, qui alia ratione curari non possit, tum
demum assumendum esse pedum pastorale, ac seuerè
agendum, mulctandumq̄ue istiusmodi refractarium.
At, hoc est, obesse, lædendo: nequaquam. Siquidem
hoc ipsum, vt monet Chrysostomus, est *Ædificare*: ni-
mirum, quod Architectura præscribit: impedimenta de
medio tollere, vt ædificium exurgat felicius & cele-
rius.*

ITAQUE Ecclesiæ Præsides, eorumq̄ue adiutores
industrij, sensu Pauli Apostoli, sunt *Architecti Christiani*.
Quod sibi persuadebat in Architectura profana æquè
ac sacrâ nobilis Joannes Baptista Villalpandus, qui in E-
pistola dedicatòria, quâ Philippo Regi Catholico Tem-
pli Ierosolomitani structuram à se commentationibus
sacris illustratam, vastum opus consecrat, ita Principem
allo-

» alloquitur. T v ad remotissimas illas, barbarasque
 » gentes quot annis, tum alios multos, genere, do-
 » ctrinâ pietate præstantes, tum è nostrâ Societate tui
 » studiosissima, complures mittendos, tanquam Fa-
 » bros & ARCHITECTOS, curas, qui sinceræ fidei,
 » ac Religionis Catholicæ, siue fundamenta iaciant,
 » siue opus iam inchoatum ab alijs, DEI ope freti, pro-
 » moueant, atque perficiant. Quapropter eo etiam
 » magis videri debes Salomoni præstare, quo maior
 » est huius posterioris DEI Domus gloria, quàm prio-
 » ris fuit

ARTICVLVS IV.

ARCHITECTVS

Quilibet homo Christianus.

HOC Pauli Apostoli, vel est votum, vel pronuncia-
 tum. Is enim, quod alio fine dixit Corinthijs: *Vo-
 lo omnes vos esse, sicut me ipsum* (1. ad Corinth. vii. 7.) insi-
 nuat se optare in re architectonicâ ad Ædificationem.
 Nam scribens iisdem adfirmabat, omnia se facere *pro-
 pter Ædificationem ipsorum*. 2. ad. Corinth. xii. 19. Quod
 quidem S. Ambrosius refert ad Pauli institutum illud,
 quo nihil ab auditoribus accipere decreuerat; vt vel sic,
 ait, amorem illorum circa se promoueret. non gravan-
 do eos, quod fieri solet, necessariorum postulatione: &
 non diminuendo auctoritatem potestatis in arguendo,
 quod facile fit, accipiendo quidpiam ab ijs, quos neces-
 se est arguere. Et idem videtur significare, Apostoli
 sensum excutiens S. Chrysostomus: qui illud etiam ob-
 seruat, voluisse illum mitigare sententiæ suæ seuerita-
 tem: nam dixerat, se nihil accipere propter ipsorum
 imbecillitatem: quod quodammodo emendat, dicens;

ut *Ædificemini*. Nihilominus magis vniversaliter accipi potest Apostoli adfirmatio illa de *Ædificatione*, vt non solùm peculiarem illam actionem denotet, sed totius vitæ tenorem comprehendat, hoc sensu: quicquid dico, ago, molior, facio ad *Ædificationem*, id est, vestrum profectum perfectionem, vtilitatē spiritualem. Hortatur autem vt idem omnes faciant, id est, sint *Architecti*, quemadmodū ipse erat, Sapientes, I. Cor. 14. 26. *Vnusquisque, inquit, vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet linguam habet: interpretationem habet: Omnia ad ÆDIFICATIONEM fiant.* Quali dicat, quocumque munere fungamini, ostendite vos esse peritos *Ædificatores*, & omnia ad Ecclesiæ emolumentum referte; vt in ea mali conuertantur, imperiti proficiant, boni meliores fiant, quod est omnes *Ædificare*, & ex ijs tanquam viuis lapidibus Ecclesiam. Ita quoque Petrus Apostolus, postquam dixisset, Epist. 1. cap. 2. 5. *Christum esse Lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à DEO autem electum & honorificatum, subdit, & ipsi, tanquam lapides viui, Superædificamini Domus spiritualis.*

Huc spectant illa, quæ omnibus dicta sunt: *Consolamini invicem, & ÆDIFICATE ALTERVTRVM, sicut & facitis.* Quod scribit Paulus Thessalonicensibus Epist. 1. 5. quos commendat simulque hortatur, vt singuli singulos excitent, & ad optima quæque promoueant: ad orationis instantiam, ad Sacramentorum frequentationem, ad castimoniam, sine quâ nemo videbit DEVM, ad sobrietatem, ad demissionem Christianam, ad rerum humanarum despicientiam, amoremque diuinorum & cælestium, ad mandatorum DEI observationem, Consiliorum Christi susceptionem, virtutum omnium exercitationem: ad honorem exhibendum superioribus, humanitatem proximis, affabilitatem Sodalibus. Hoc est *Ædificare*: quod non solùm doctrinam

nam

nam, sed exemplum etiam & omnem modum, quo ad virtutis cultum, & ad maiora quis promovetur, comprehendit. Eâdem phrasi vtitur Apostolus, dum monet Romanos ad mutuam concordiam conservandam prodesse animorum consociationem, suadetque *in* *rod-* *mur*, *Ædificationem. Quæ pacis (inquit) sunt, sectemur, & quæ Ædificationis sunt in inuicem custodiamus* Roman. xiv. 19. id est, quibus proficiamus, & vltro citroque ad virtutis studium promoveamur. Et alibi scribens ad eosdem: *Vnusquisque proximo suo placeat in bonum ad Ædificationem.* Rom. xv. 2. Quomodo ad ædificationem? nempe, verbo & exemplo adferens spiritualem aliquam utilitatem. Non placeat vt laqueum sibi illi que tendat in interitum: non placeat, vt occasionem peccandi illi offerat: non placeat in destructionem, vt sit scandalo, vt in malo confirmet, vt perdat, quem lucrari oportuit, sed in bonum, ad *Ædificationem.* Simpliciter placere hominibus Christianus nemo debet, cum sit scriptum. *Qui hominibus placent, confusi sunt quoniam DEVS spreuit eos,* Psal. lxx. 6. placere autem oportet in bonum, ad *Ædificationem.* Quo insinuatur etiam, proximo non quæcunque bona quomodocunque optanda esse, sed quæ valeant ad gratiam & gloriam consequendam: hoc est, ad *Ædificationem.* Ad quod non est satis, vt obseruat ibi Theophylactus, proximo placere in bonum quomodocunque, sed oportet, vt apta congruentique ratione, opportuno item tempore, studeamus illi prodesse, & nullo modo obesse in rebus ad æternam salutem spectantibus.

QVONIAM autem Architecti Christiani est, ita ad opus suum, quod est *Ædificare*, attentum esse, vt ab ijs abstineat, quæ impedimento esse possunt; hinc quicquid ad *Ædificationem* non spectat, illi omittendum est, quale quale tandem illud sit. Hoc erat Pauli decretum

cretum ac dogma, quod exemplo omnibus persuadere conabatur, sæpe illud habens in ore, cum abstineret ab alio: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt*, i. ad Corinth. vi. *Omnia mihi licent, sed non omnia Ædificant*. i. ad Corinth. x. Quibus ut notavit S. Chrysoſtomus, monebat spectandum eſſe, utrum ea, quæ alioqui licent, expediant, & Ædificent: expediant ipſi, qui agit: Ædificent proximos. Quæ nimirum ipſe ſpectabat ſemper, verbo & exemplo docens, à licitis interdum abſtinendum eſſe, ut ſaluti proximorum, & Ædificationi conſulatur. Sunt enim non pauca, quæ ſi per ſe ſpectentur, ut à ſingularibus conditionibus avulla, nihil habent, unde reprehendi poſſint, adiuncta tamen conditione illa, Quod non ædificent, ne licite quidem poſſunt fieri. Præclarum pro Architectis Chriſtianiſ documentum, & ad actionem revocandum. Quod ſi fieret ab omnibus ſemper, nulla orirentur in populo Chriſtiano ſcandala. Licet tibi interdum hilarius agere, facere quidpiam in aliorum conſortio proferre, lepores graubus dictis immiſcere: licet poſt morbum, genio paullulum indulgere: licet ob valetudinem conſervandam lautius & ſumptuoſius victitare. Sed animadvertis, exemplo te tuo, multis exorbitandi occaſionem daturum. Si Paulum, ſapientem Architectum imitari volueris, abſtinebis, & dices: *Omnia mihi licent, ſed non omnia Ædificant*. Cùm te heri ego vidi, clara luce, ſpectantibus ſocijs, per plateam illam volitantem, quam omnes ſciunt non niſi à laſciuentibus obſideri: cùm haud ita pridem, in frequentiffima urbis regione, longos cum extranea ſerimones miſcere, & cachinnari conſpicerem, & mecum admirabundi plures alij, non abſque ſcandalo à te dato, ſi Architectonicam Chriſtianiſ didiciſſes, veniſſet tibi in mentem Magiſtri eſſatum: *Omnia mihi licent, ſed non omnia Ædificant*. Verè non Ædificant, Adoleſcen-

Prima pars

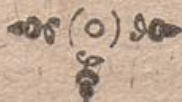
B

leſcen-

lescentes mei, longæ cum mulieribus in proparulo sermocinationes, ritus, mimicæ gesticulationes. Non ædificant curiosi in templo oculorum iactus, corporum in subiecta scamna mollis, & desidiosa nimis prostratio, unius poplitis in terram inclinatio: multo minus, fabulæ, immodestia, circumcursatio. Non ædificant, ab Amatore Sapientiæ, & virtutis studio, vt haberi vis, prolata verba scurrilia, vana, ociosa: multo minus, inhonesta, prætextata, fescennina, fæda, Christianis auribus indigna. Quæso vos, ad Architectonicum illum Canonem actiones alioqui non malas exigite: *Omnia mihi licent, sed non omnia Ædificant*: & quæcunque agitis, ad *Ædificationem* à vobis fiant: vt loquitur Paulus Apostolus.

QVI acceperat hanc metaphoram à Petro, alijsque Apostolis, & hi à Magistro suo Christo, qui primus illam vsurpauit, dum apud Matthæum dixit: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* (Matth. xvi. 18.) Hinc factum, vt voces, *Ædificandi*, & *Ædificationis*, usu Ecclesiastico significant spirituale quoddam incrementum, ex doctrina, exemplo, mutuisque adhortationibus. Sic sæpe occurrit apud spiritualium rerum Scriptores: *Verbum Ædificationis*: dare bonam ædificationem, esse hominem Ædificationis vel *Ædificativum*, quæ significant virtute præditum, cultorem perfectionis disciplinæ Christianæ, denique *Architectum*, divinæ cuiusdam fabricæ, quæ doctrina sana bonisque exemplis construitur. Quare horum æquè ac illius habita est semper magna ratio à Viris Religiosis, qui maximè profitentur *Ædificationem Spiritualem*. Et quidem S. Ignatius, nostræ fundator Domûs, vt narrat Nicolaus Orlandinus in historia Societatis, *lib. xvi. n. 121.* idcirco, non modò voluit à suis seruari diligenter certa modestiæ exterioris præcepta

cepta, sed etiam in suscipiendis diuini seruitii caussis
 circumsp̄ctionem requirebat maximam, quod hoc
 exigat *Ædificatio proximi*. Dicebat idem, in Societate
 hominum genera duo esse: vnum eorum, qui extrue-
 rent solùm, alterum eorum, qui inter extruendum simul
 destruerent. Primum sibi genus probari: & hoc esse,
 qui studio atque Zelo vruntur considerato, prouiden-
 tes, ne quam damni caussam non modo re, sed ne spe-
 cie quidem dent, ne-ve ij offendantur, qui si aduersarii
 fiant, possunt nostrum in diuino obsequio, & salutis
 publicæ studio impedire cursum. Atque aded quæ-
 dam, quæ rectè alioqui fierent, omittenda censebat,
 non damni privati formidine, sed operum respectu
 potiorū: quia sepe numero dum parum cautè aliquid ar-
 tētatur, nec illud efficitur, & mox multis aliis offjicitur.
 Ex quibus facile constat, Sapientiæ Christianæ Amato-
 rem, debere esse peritum cælestis cuiusdam ARCHI-
 TECTVRÆ, qua omnia eius studia dirigantur. Nam
 vt verè dixit Doctor Bonaventura: (*Opusc. de Reductione
 Artium ad Theologiam*) *Fructus omnium scientiarum est, vt in o-
 mnibus ÆDIFICETVR fides, honorificetur DEVS, compo-
 nantur mores, hauriantur consolationes, qua sunt
 in unione Sponsi & Sponsa.*

B 2

SERMO II.

S E R M O I I.

STUDIOSUM LITTERARVM

Artiumque liberalium, ac Virum litterarum
debere esse in se Ædificatorem

DOMVS SAPIENTIÆ.

*Nisi Dominus adificaverit Domum, in vanum
laboraverunt, qui adificant eum. Psalmo cxxvi. i.*

Sapientia adificavit sibi Domum. Proverb. ix. i.

A R T I C U L U S I.

FELIX ADPRECATIO

Et finis Sermōnum Dominicalium de

ARCHITECTVRA CHRISTIANA

ONVENISTIS iterum Academici, & vos
imprimis Adolescentes mihi percarī in
hoc non magis Artium ingenuarum, quàm
virtutum Christianarum Gymnasio, ideo-
que veræ Sapientiæ Domo. Sit DEO Vni Trinoque
honor & gloria, DEIPARÆ virgini, & Tutelaribus
Divis, Patronis Optimis gratiarum actio. Conveni-
stis, vt animadverto, sani corpore. Sit vobis, precor
semper mens sana in corpore sano. Convenistis, ut
spero, magnis ad studia Sapientiæ animis. Quæto vos,
con-

ARCHITECTUS CHRISTIANUS. 21

continue eadem non minore spiritu. Convenistis, ut confido, inflammatis proficiendi desideriis: nunquam intepeſcant, id equidem deſidero. Convenistis, ut firmiter mihi perſuadeo, omnibus inſtructi ad Sapien-
 tiæ cultum præſidiis: nihil eorum deſit, toto anni de-
 curſu. id expeto. Convenistis, de quo non ambigo, ut quæ comparabitis annuo ſtudiorum curriculo, im-
 primis ad DEI Opt. Max. honorem, tum ad ſalutem quoque veſtram impendatis, nunquam ab hoc ſcopo aberrantes. ita voveo. Ob hæc, & quæ his continen-
 tur plura, ſunt renovata paucis ante diebus, feliciter, ut me iuvat credere, Litterarum ſtudia, Grammaticæ, Poëſeos, Rhetorices, Philoſophiæ. Celebratus eſt, ut dicere ſoletis, *Ascenſus*. Sit felix fauſtumque. U-
 num ſuper eſt, ut reſtauretur æquè ferventer ſtudium Pietatis ac virtutum omnium, & vt reddatur Studio-
 ſus litterarum, Studioſus virtutum. Idcirco nos hic convenimus, & conveniemus porro, diebus per annum dominicalibus. Vtinam! qui ardor eſt plerorumque ad novos novæ ſcholæ, ad quam ſunt promoti, libros, eundem huc conferant ad DEI cultum, & ſtudia pietatis, quæ hic promovere conabimur. Ma-
 giſtris ac profeſſoribus veſtris ea eſt demandata cura, ut voſ efficiant, quantum in ipsis eſt, adoleſcentes do-
 ctos, doctos Grammaticos, Poëtas, Rhetores, do-
 ctos Philoſophos. Et, ſi vnquam aliàs, hoc anno in id conſpirarunt incredibili animorum affectu ardore-
 que, effectum quemadmodum ſpero in anni decuſu videbimus. Mihi vnica relicta eſt cura, nec aliam depoſco, ut vos faciam Adoleſcentes bonos, id eſt, virtutibus Chriſtianiſ exultos, & egregios, Gramma-
 ticos, Poëtas, Rhetores, Philoſophos. Huc ſemper collimabo. Si faciam vos bonos piosque Adoleſ-
 centes, nihil deſiderabo amplius. Sed hic labor, hoc opus eſt.

B. 3

Lu-

LVBET autem ordiri hoc annuarum mearum
 Commentationum initio ab accommodatissima tem-
 pori & instituto meo sententia Regis virtutum stu-
 diosissimi Davidis: *Nisi Dominus ÆDIFICAVERIT Do-
 mum, in vanum laboraverunt, qui adificant eam.* Siqui-
 dem hac dominica celebratur *Dedicatio Domus DEI* seu
Basilicæ Salvatoris, de quâ, omisso Dominicæ officio,
 cantantur, recitanturque solemniter, quæ ad Templi in-
 augurationem consecrationemque spectant. Et con-
 stitui hoc anno, in Auditorum meorum fundo, (ita ani-
 mam cuiusque vestrum contemplor, & appello) ex ædi-
 ficare novam quandam DOMVM, amplam, augustam,
 regiam, ex virtutibus, velut lapidibus. Præterea, do-
 cere quemlibet è vobis eandem in se practicè erigere,
 secundum omnes Architecturæ proportionem, sym-
 metrias, regulas. Quod si factum fuerit, & erectâ pe-
 detentim fabricâ, à vobis diligenter attendentibus, &
 audita ad usum referentibus: me verò, dicente, docen-
 te & modum exædificandi com monstrante, nescio sanè
 quid ad perfectionem Adolescentis, Viri litterati, aut
 cuiuslibet hominis Christiani possit desiderari. Est
 itaque utilissima illa materia, & longè latèque diffusa.
 Quippe, quæ omnia Christianæ Religionis mysteria,
 virtutes omnes, omnia Evangelia. & in iis documenta
 quæ continentur, vniuersa complectitur, in ordine ad
 ynam Domum in Anima fabricandam: aut ad trans-
 formandam Animam nova Architecturæ Chri-
 stianæ metamorphosi in Domicilium
 Divinitatis.

(: :)

A R -

ARTICVLVS II.

ANIMA HOMINIS IYSTI EST

Domus, Basilica, Templum,

Et in eâ adificatur Domus Dei.

EST Anima sanctitate iustitiæ ornata, & virtutibus instructa pulcherrimum & sumptuosissimum, si quod vnquam alicubi extitit, aut etiamnum est in orbe terrarum vllibi Palatium. Palatium dico? immò Basilica, & Sanctissimæ Trinitatis, Patris, Filii; Spiritus Sancti Regia. *Si quis diligit me, inquiebat Christus Dominus, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum. Et ad eum veniemus, & Mansionem apud eum faciemus, Joannis XIV. Noscitis, Aiebat Paulus Apostolus, quia Templum DEI estis & Spiritus sanctus habitat in vobis? i. ad Corinth. III. comminabatur idem: Si quis Templum DEI violaverit, disperdet eum DEUS, Templum DEI Sanctum est, quod vos estis. Denique assertiuè: Vos estis Templum DEI vivi, Secundæ ad Corinth. VI. Itaque Domus DEI. Quod non Corinthiis tantum, sed Christianis omnibus, si sint, quales esse deberent, est dictum. De eâ autem, si de ullâ alia verissimum est Regis sanctissimi effatum: *Nisi Dominus ædificaverit Domum, in vanum laboraverunt, qui adificant eam. Per DOMVM autem in eo versiculo intelligitur, Primò, sensu literali, Templum Salomonis Ierosolymitanum, ex lapidibus extructum; & consequenter, quælibet Domus ad habitandum idonea. Secundò, sensu mystico, Ecclesia fidelium. Tertio, eodem sensu, Anima hominis verè Christiani. Quarto, sensu tropologico, Ædificium ex virtutibus in Anima erectum. Nam quolibet sensu, DEI ÆDIFICATIO sumus, & Templum,**

Pauli atestatione & loquendi modo (1. ad Corin. viii. 9. 16. 17, cap. vi. 19.) quo constat, ad officium tum Concionatoris industrii tum Auditoris attentis spectare eam domum extruere.

CERTE, is missus ad prædicationem Euangelii, optimus Concionator, dicebat se potestatem à Domino accepisse in *Ædificationem*, hoc est, ad *Ædificandum*, 1. ad Corinthios tertio decimo; nominans se *Architectum* sapientem, 1. ad Corinth. tertio. Nam posuit DEVS in Ecclesiâ Pastores, Doctoresque ad *Ædificationem*, ad Ephesios iv. Monet autem idem Apostolus, quod ad Auditores pertinet, ut *Ædificemus alterutrum*, primæ ad Thessalonicenses v. *Ut quæ Ædificationis sunt Invicem custodiamus*, ad Romanos xiv. *Ut vnusquisq; placeat proximo suo in bonum ad Ædificationem*, ad Roman. xv. Ut intelligamus nos *coedificari*, veluti *lapides viuos*, (1. Petri 2. 5. 2. Pet. 6. 16. 1. Corinth. 3. 16.) denique, ut *omnia ad Ædificationem fiant*. 1. ad Corinth. xiv. Sic enim *Domus DEI* in nobis & proximis nostris *ædificabitur*. Felices Vos, si ut *Sapientia*, cuius ea est *Domus*, operam dare cæpistis, quilibet in suâ classe, quilibet pro suo modulo, quilibet secundum gratiam sibi cælitus communicatam; ita ab hodierno die, magno animo, iunctis viribus, ardore inflammato, verbis & exemplis *Ædificare* incipiatis *Domum Sanctitatis*, quam inhabitet Sanctus Sanctorum, & vobiscum jugiter commoretur.

* *
* *

AR-

ARTICVLVS III.

DEI PRINCIPIS ARCHITECTI

*Ædificatio necessaria est, ad extruendum in Animâ
Domum Sapientia, & Virtutum.*

VERUMENIMVERO non excidat vnquam magni Regis effatum illud: *Nisi Dominus ædificaverit Domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam*: ac proinde quilibet sibi persuadeat, non posse ullum mortaliū in anima vel suâ, vel alterius, ædificare Domum DEI, quæ fundatur credendo. sperando erigitur, proficitur diligendo, ut pronunciat Augustinus *Serm. xii. de ver. Apost.* absque illo, qui primarius est *Architectus*, & qui ædificat principaliter Ecclesiam Christus. *Matthæi xvi.* Et sine quo nihil possumus, *Joannis v. ne cogitare quidem; cum omnia sufficientia ab illo sit, secundæ ad Corinth. tertio.* Hanc Domum, inquit idem Augustinus: *lib. xvii. de Civi. Cap. 12. nos ædificare, benè vivendo, & DEVM, ut benè vivamus, opitulando.* Origenes quoque *lib. iii. Periarch. cap. ii. & in Epist. ad Rom. cap. 9.* seridè monet scire debere homines, quod quæcunque ædificantur sine DEO, vanè ædificari, & in omnibus, quæ benè ædificantur, DEVM auctorem esse: non idcirco tamen debere fideles ab ædificando cessare.

EST autem *Domus DEI*, quam ædificat, & per se, & nobiscum DEUS, tam ampla, ut Innocentius Papa *iii. Sermone secundo de Communi Apostol.* explicans istum versiculum *Psalmi. cxxvi.* nominet *Civitatem Regis Regum*, quam distinguit in *Celestem Ecclesiæ triumphantium, Terrestrem Militantium, Spiritualem Animæ fidelis, & Corporalem miserabilis Jerosolymæ*: multa que habet, de fundamento, muris, turribus, propugnaculis, portis ad *Architecturam spectantia, quæ suo loco, in tempore considerabimus.*

ARTICULUS IV.

SERMO DE ÆDIFICATIONE

Domus Sapientiæ quomodo sit futurus fructuosus.

SERMONIS hujus de ædificando in se Domum DEI quæ eadem est Sapientiæ, fructus erit multiplex; imprimis si Adolentes, quæ audiverunt, ad mentem sapius referant, & ad manum, sive ad usum: nam quæcumque dicta sunt, utilia iis erunt, si ad usum referantur, sicut gladius, si è vagina educatur, cum illius est usus, ac usurpetur. Deinde, si vt renovarunt studia litterarum, ita restaurent Virtutum, ac Pietatis Christianæ. Præterea, si, quo sunt adfectu, & ardore ad novos novæ Scholæ labores, eundem indefessi conferant ad cultum diuinum studiumque. Denique si eo tendant omnes ut Animam quisque suam transformet in Templum DEI vivi, ac Domum Sapientiæ. Quod fiet, si in eâ fabricam erexerit, non minus Virtutum, quam Scientiarum: nam ex iis constat *Domus Sapientiæ*. Quod cum non sit opus humanarum viriû: nam, *Nisi Dominus Ædificaverit hanc Domum, frustra laborant, qui ædificant eam*: advocandus est in auxilium Princeps Architectus, Deus, seu *Sapientia æterna*: invocandus non tantum semel, sed sapissimè: non solum initio studiorum, sed etiam in medio ac fine; non tantum modò mane, sed & meridie, ac vesperi: invocandus interdum ac nocte. Advocatur autem, & si debite advocetur, propitius advenit, & opus inchoat, ac consummat: advocatur, dico clarissimè, ac simplicissimè, Oratione, Confessione, & Communionem sacrâ.

QUÆ si à vobis frequentata fuerint, vt oportet, addico, & vobis spondeo, tum hoc studiorum initio, tum
 toti-

ARCHITECTUS CHRISTIANUS. 27

totius anni decursu favorem Omnipotentis. Qui benedicat vobis, quod enixissimè precor *benedictionibus caeli desuper, benedictionibus abyssi jacentis deorsum; benedictionibus ignis, benedictionibus aëris, benedictionibus aquæ, benedictionibus terræ, benedictionibus corporis, benedictionibus animi.* Ut sitis benedicti totaliter in omnibus membris, sensibus, potentiis: benedicti in oculis, auribus, naribus, manibus, lingua: benedicti in intellectu, benedicti in voluntate, benedicti in memoria: benedicti ubique, benedicti domi, benedicti foris, benedicti in museo, benedicti in scholis, benedicti in templo. Benedicti in officiis omnibus & actionibus, benedicti in addiscendis lectionibus, benedicti in scriptionib⁹, benedicti in disputationibus: benedicti in excogitando, benedicti in perorando, benedicti in agendo: denique, benedicti in principio, benedicti in medio, benedicti in fine. Ter benedicti, & pleni benedictionibus DEI PATRIS & FILII &

SPIRITVS - SANCTI.

Amen.

SERMO

SERMO III.
SODALIS B. MARIE VIRGINIS
QUALIS ET CUJUS-NAM DOMUS
Ædificator esse debeat.

Sapientia edificavit sibi Domum. Proverb. ix. i.

Ædificate, alterutrum, sicut & facitis.

Ad Thessalon. v. ii.

Ad Sodales Marianos.

ARTICULUS I.

B. MARIE V.

SODALIS PARTHENIUS

Sit oportet Architectus & Ædificator.

ONSILIUM mihi est hoc anni ad occasum
properantis, quod superest, modico; &
per alterius exoriundi post mensem, de-
cursum, pomeridianis istis in hoc Sodalitatis
Marianæ congressibus, contemplari vobiscum,
aut contemplandum exponere ornatissimum,
& ad usus cujusque commodissimum Ædificium.
Ad quod non lustrandum modò, sed etiam ex-
truendum, vel illud ipsum in fundo vestro, si
fortasse in eo non esset erecta ea fabrica, vel
omnino ei geminum (nam & idem sapius ex-
ædificari potest, vel si-
milli-

millimum illi construi) vos excitare conabor. Ergo, dicit quispiam, nos *Ædificatores* facere cogitas, vel *Architectos*: quæ nomina, eorumque significata, non videntur convenire Sapientiæ alumnis, quales sunt, ac profitentur esse se *SODALES MARIANI*. Immò, eo ipso titulo instigor ad pertractandum argumentum istud: siquidem *Ædificium* designatum est *DOMUS SAPIENTIÆ*: & inter illustres titulos Sodalium Parthenicorum est, esse *Architectum*, & *Ædificatorem*.

ÆDIFICATOREM, ajo, non *Porcilis*, pro grunniensibus, quale in se extruunt voluptatibus dediti carnalibus, in quibus, velut nefrendes, assidue grunniunt Cupiditates obscenæ. Non *Caulæ* ovium; qualem in se constituunt homines, non bene simplices, sed malè stupidi, quibus ne mica quidem Sapientiæ, aut discretionis; & à prudentia acrimoniæ. Quos idcirco vocamus *Oviculas*, in Conciliis, capitulo, consistorio, Senatu, balantes temper, & ad quidlibet, nullo discrimine, amen, amen ingeminantes, cum nutu, prætereà nihil. *Ædificatorem*, dico, non *foveæ*, pro vulpibus; qualem in se fodiunt, muniunt, & ambagibus perplexis fraudulentisque ædificant homines astuti, versipelles, vafri, panurgi, leoninæ, aut ovillæ vulpinam assuere soliti, alienorum avidi, & rapaces, suorum sordidi Eucliones, ac tenaces, quibuscum vulpinandum monet paræmia, & in astutiis malè astutos capiendos.

NON *Idolii*, seu fani idolorum, quale est illorum *Anima*, in quâ per complacentiam, morosamque delectationem, adoratur *Venus*, *Bacchus*, *Cupido*, & tot falsa Numina, ut non habuerit plura ulla *Respublica* idololatrarum. Non *lupanaris*, quale est illorum interior *Concupiscentia*, quæ tot meretriculas, quibus adhæreat recipit, quot allicitur ad vetita carnis illecebris. Deniq; non *Turris Babel* æternæ confusionis. *Ædificatorem*
tamen

tamen esse debere assero Sodalem Marianum. At qualem? S. Basilius in caput quintum Isaïæ, duplicem docet esse speciem *Ædificandi*, vnâ bonam, ac laude dignam; alteram malam & damnandam: quare distinguit *Ædificatorem* in bonum & malum. Malum designauimus ab opere multiplici, sed adde: Non debere esse *Ædificatorem Caupona*, ad quam diuertant ebriosi, qui in consortium adsciscantur, nepotuli: non *stabuli*, in quo tumultuentur pecudes perturbationum: non *Popina*, ad quam conuolent gulæ dediti: non *Tonstrina*, quam occupet Curiositas: non *Gurgustii*, in quo lateat lasciuia: non *Armamentarii*, in quo dominetur furor: non rusticani *Mapalis*, aut *Tugurii*, vilibus & agrestibus apri incolis domicilii. Sed debere esse *Ædificatorem bonum*.

ARTICULUS II.

B. MARIE V.

SODALIS STUDIOsus

ÆDIFICATOR sit oportet amplissimi Palatii, augustissimæ regiæ, imperatorii habitaculi, basilicæ diuinæ, nempe, *DOMUS SAPIENTIÆ*, quam, vt singuli *Ædificent* strenuè, vtinam persuadere possem omnibus. Nec alienum à se putent Sapientiæ candidati eiusdemque Clientes, quales nos omnes sumus, munus, aut opificium *Ædificandi*: Nam Domina Nostra, *Sapientia* ipsa *Ædificauit*, ipsa fundamentum posuit, ipsa parietes erexit, ipsa contignationes aptauit, & disposuit, ipsa conclauia distinxit ipsa substructionem in altum eduxit: ipsa Artificem & Architectricem egit; immò, *Latomam*, & *Murariam*: hæc enim omnia continentur breui illa sententia, *Sapientia Æ-*

DI-

EDIFICAVIT *Sibi Domum*: ne nobis indecorum putemus, aut nobilitate nostrâ, qui Sapientiæ operam damus, indignum, *ÆDIFICARE*. Quod quidem est adeò consentaneum rationibus, muneribusque Sodalium, ut ij, peculiari quodam nomine, aut epitheto, minus quidem Latine, sed in Ecclesiâ Christiana per quam vsitato, dicantur *Ædificativi*, aut *Viri Ædificationis*. Phrasi S. Pauli Apostoli, qui eximiè pios Thessalonicenses hortabatur, quod initio præfabar.

ÆDIFICATE alterutrum. Quid est, *Ædificate alterutrum*? Græcè εἰς ἑκάτερον, id est unus unum, alius alium, seu vos mutuo, invicem. Haud dubiè est metaphora desumpta ab *Ædicatoribus*. Quemadmodum enim qui murum ædificat, eumque sensim erigit, & attollit, lapidem lapidi jungendo, & deinde cum plures fuerint, tectum imponit, sicque domum perficit: ita qui in Anima suâ unam virtutem alteri copulat, & imponit, qui fidem, spem, caritatem, prudentiam, justitiam fortitudinem, temperantiam, & his adnexas virtutes conjungit, ædificium quoddam honestatis ac religionis extruit. Qui verò Christianè vivendo, suâ sobrietate, modestia, lenitate, patientia, devotione proximum erigit & excitat, is eum ad similia incitando, *Ædificare* dicitur: nimirum, ut in ipso fiat *Domus*, immò, ut ipse fiat *Domus*, & *Templum sanctum Augustum*que, in quo inhabitet, & colatur *Dominus*. Ne dicas, inquit; *Theophylactus*, locum illum Pauli exponens: non sum *Doctor*, non sum *Magister in artibus*, non sum *Præceptor rudium*: ad damus nos: Non sum *Ecclesiasticus*, non *Concionator*, non *Religiosus*: alios docere, & ædificare non teneor. falleris, ac temet ipsum decipis: *Doctores*, *Magistri*, *Religiosi*, non sufficiunt ad singulorum & omnium admonitionem, doctrinam, exemplum; sed vult *DEUS*. quemcumque alium instruere se, ac proximum, & *ÆDIFICARE*. Vult

VULT Superiorem, sive politicum, sive Ecclesiasticum, *Ædificare* subditos, religione erga DEUM, commiseratione erga afflictos, liberalitate erga pauperes, affabilitate erga omnes. Vult subditum *Ædificare* Magistratum, obedientia legum, veneratione superiorum, amore concivium, ac quorumcunque æqualium. Vult Patrem familias *Ædificare* domesticos, verbo, & exemplo: Verbo instructionis bene instituendo, monendo, arguendo consolando, reprehendendo: exemplo vigilantia, sobrietatis, continentia, mansuetudinis, pietatis. Vult Filium familias *Ædificare* fratres, ac sorores, amore, ne dicatur: fratrum quoque gratia rara est in domo illa; obsequendi promptitudine, modestia. Vult studiosum litterarum *Ædificare* Socios, vigilantia, diligentia, laborandi assiduitate. Vult Medicum *Ædificare* ægros, indefessa cura, humanitate, longanimitate. Vult Jurisperitum *Ædificare* opis indigos suæ, accurata causæ discussione, Juris sincera declaratione, injustitiæ demonstratione, denique pauperum patrocinio. Vult Judicem *Ædificare* reos & actores, depositione affectus proprii, sententiæ æquitate, supplicii diminutione potius, quàm exaggeratione. Vult Principem Ecclesiasticum *Ædificare* suos Clericos, reprehensione ad emendationem, devotione ad sanctitatem, exemplo ad omnem virtutem statui clericali convenientem. TALIS fuit *ÆDIFICATOR* S. ANNO Colonienſis Archiepiſcopus, cujus festum colit hoc tempore Colonienſis Ecclesia. De quo tria sunt in hoc genere imitatione digna. *Primum*, reprehensio gravis & efficax Clerici, quem animadvertens in Trini Numinis glorificatione; quæ psalmis in choro subjungitur, Filii personam omittente, nil moratus eum corripuit: & sequuta mox est emendatio *Secundum*, devotio peculiaris erga Sanctissimam TRINITATEM & DEIPARA-

RAM;

RAM, cujus erat studiosissimus Sodalitatis Marianæ institutor & conservator Ejus patrocinio utendum, nitendumque esse prædicabat; &, ut facerent ii, quibus præerat, frequenter admonebat. *Tertium*, virtutum Principi Ecclesiastico maximè convenientium exercitatio: nam revera ANNO Archiepiscopus omnium Pastoralium virtutum laude, imprimisque, sollicitudinis, zeli, religionis, benignitatis & misericordiæ enituit, PRINCEPS, si quis alius, *ÆDIFICATIVVS*.

QUI sibi commissos monendo, & exstimulando ad altiora, usurpabat haud dubiè illud Apostoli: *Ædificate alterutrum*; Clericus Clericum, Aulicus Aulicum, Sodalis Sodalem, professione cultus Mariani, exactâ mandatorum Dei obseruatione, consiliorum Euangelicorum spontanea susceptione, Sacramentorum frequentatione, pietatis, humanitatisque, inter se ac cum alijs officijs. Fortasse bonus Pastor adiungere potuit de suis Colonensibus, quod subdit feruens Zelator, amatorque gregis Paulus de suis Thessalonicensibus, eos commendans ab hac metaphoricâ Domus Sapientiæ ædificatione: *Sicut & facitis*. Vtinam de nobis idem posset usurpari! Sed si non fecimus hæctenus, emendemus in melius, quod vel ignorantes, vel negligentes peccauimus.

ARTICVLVS III.

CARITAS ÆDIFICAT.

Per quam Ædificator constituitur

SODALIS MARIANUS.

FREQUENTER ab Architecturâ petitâ metaphorâ utitur Doctor Gentium, ut exstimulet fideles. & inter illos potissimum DEO peculiariter caros, quales sunt, si nomini suo respondeant, *Parthenii Sodales*, ad

Prima pars

C

Ædi-

Ædificationem illam figuratam, & doceat, quàm sit proprium Christianorum ad perfectionem virtutis magnis passibus tendentium, esse *Ædificantes*. In priore epistolâ ad Corinthios cap. VIII. *Scientia*, inquit, *inflat*: *Caritas verò ÆDIFICAT*. Ubi Apostolus ex intima Theologiâ Christi, in quâ erat verlatissimus, videtur respondere ad quoddam quæsitum, quod alicui in hac re difficultatem parere posset. Satiùs-ne sit in Republicâ Christianâ, *Doctorem* esse scientiâ instructum variâ, an *Ædificatorem* Architecturæ peritum? Respondet autem assertivè, quod sit melius, excellentius, utilius, esse *Ædificatorem*, quàm *Doctorem*. Quod probat implicitè ex utriusque formâ, à quâ rei cuiusque sumitur natura & excellentia. Siquidem forma, quæ *Doctorem* verè constituit est *Scientia*: nam promotio, sive inauguratio, quâ conferuntur *Doctores* insignia, *Doctorem* realem non facit, sed verbalem, aut titularem, nominalem quæ, & inanem, si scientiâ careat. Ut ars fabrilis fabrum, pictoria pictorem, sculptoria sculptorem, ita scientia, sive doctrina facit *Doctorem*.

Quid autem efficit *Ædificatorem*? *Caritas*. Quænam autem ex duabus istis formis excellit? Id desumendum indicat Paulus, ex effectu utriusque. *Quis est effectus Scientiæ sine caritate?* *scientia*, inquit, *inflat*: id est, facit, ut quis superbiat, ut se ipse extollat, ut alios quos pro ignorantibus habet, despiciat, ut ingrediatur, instar follis ventodistenti. Hoc enim innuit vox Græcæ. *ὄψισι*. Talis est ventosa *Scientia*. Hinc superbus Diabolus dictus est *δαίμων*, quasi *δαίμων*, id est, doctus, apertus, sciens, inquit Plato in Cratylo. Superbum ergo facit ventosa *Scientia*, ait Apostoli interpretes S. Anselmus, *Nisi Caritate temperetur*. At *Caritatis* effectus est, quod *Ædificet*, id est, ignorantes instruat, rudes impietate, omni quæ alia virtute promovet: quod de se modeste

desistat, nemini se arroganter præferat, quamvis major sit multis, aut omnibus, genere, dignitate, ingenio, sapientiâ. Quod est multo præstantius, quàm eximia multarum rerum præditum esse scientiâ. Itaque fatius est, magisquæ optandum in Republicâ Christianâ *Ædificatorem* esse, quàm Scientiarum variarum *Doctorem*.

ARTICULUS IV.

ACTIONES ARCHITECTONICÆ.

Sint oportet cujuslibet Christiani, & multo magis.

SODALIS PARTHENICI.

ALIBI Apostolus, ut *Sapiens Architectus*, vel insinuat, vel clarè edicit, omnes actiones hominis Christiani debere esse *Architectonicas*, seu *Ædificativas* & se quidem ad hanc normam examinasse operationes quas cum dubitatio incideret, faciendum-ne sibi aliquid esset, an sequus? Illustris est in hanc rem sententia I. ad Corinthios x. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed non omnia Ædificant.* Loquebatur de ijs, quæ ad japhora, sive indifferentia sunt, non per se mala: vt comedere, bibere, ambulare, ludere: quale erat etiam eo tempore, vesci idolo thytis, non quasi Sacris, aut idolo immolatis carnibus sed quasi communibus cibis. Itaque dicit Apostolus, Ego, qui scio, illud peccatum non esse, & nullâ lege prohiberi carniū illarum comestionem, bonâ conscientiâ iis vesci possem. Sed si viderent id iguorantes, infirmi in fide, scrupulosi scandalizarentur, certè, non ædificarentur: ideo mihi abstinendum est; quia sum arte *Architectus*, officio *Ædificator*, quâ Christianus, cujus omnia dicta & facta debent esse *Ædificatoria*.

QUAM frequenter dicendum esset Sapientiæ Cultor-

toribus & DE PARÆ Sodalibus: *Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant?* & consequenter abstinendum [a] multis, alioquin haud vetitis, quando in his illi que circumstantiis non ædificant. Agatur exemplis. ECCLESIASTICI, quamvis aliquando excusatione legitimâ uti possint, cum templum unde redditus habent, & pinguem mensam, statis temporibus non frequentant, tamen id non ædificat: sicut quod in Choro non cantent, Sed multo minus ædificat, in Choro fabulari, joculari, nugari, cachinnari, cum canibus ludere. Nequaquam ædificat, sed scandalizat gravissimè, sæpius in popinâ, aut symposiis reperiri, quàm in vesperis: attentius & frequentius Amadisium legere, quàm Breviarium: plures fæminas & focarias domi alere, quàm famulos. PATRIBUS FAMILIAS multa licent domi, sed non ædificant, si coram filiis & filiabus, ac domesticis aliis dicantur, vel agantur: atque idcirco, os continendum, manus frenandæ. MAGISTRATUI multa licent in civibus: domino in servos: magistro in discipulos: parenti in filios. sed non ædificant; ea-propter omittenda. CLERICO licet ornare moderatè corpus. Sed volitare per plateas instar præci, aut sponsi, qui aliam sponsam quàm Ecclesiam suam ambire non debet, prodire cincinnatum, portare thoracem fenestratum, tibialia variegata, calceos rotulis ansatos, profectò non ædificat. Licet RUSTICO aliquid in corporis cultum expendere, sed curare sibi vestes, quæ sunt propriæ urbicorum, aut etiam aulicorum. Et civem ejusque filium vestiri ut nobilem, hunc ut principem, non ædificat, ideoque, ut moderatio adhibeatur curandum. Licet aliquando lautè excipere cognatos, amicos, hospites convivium institueri, dare epulum; sed illud apparari à mercatore, quamvis opulento, à Senatore, licet divite, à Doctore, quamquam locuplete, instar convivii Consularis,

Prin-

Principalis, Pontificalis, Cæsarei, sanè non ædificat: atque idcirco modus esset adhibendus. Qui cùm in aliis Germaniæ Rebus publicis, tum in hac Catholicâ maximoperè optatur, quod leges sumptuariæ in vestitu, & convivendi ratione, vel nunquam videantur latæ, vel non-usu abolitæ, vel usu contrario antiquatæ, quorundam scandalo, sed ipsorum maximè, qui tales apparatus faciunt, detrimento.

IT AQUE, quamvis multa, immò, omnia adjaphora, liceant, non tamen omnia *Ædificant*. Vnde pessima est consequentia in Dialecticâ Christianâ: Hoc illudve non est peccatum, aut lege divinâ humana-ve non est vetitum. Ergo mihi liberè dicendum, scribendum, agendum. Suntque ignari Ethices Evangelicæ, quæ nobilior est, quàm omnis Aristotelica, qui existimant Ecclesiastem, sive Concionatorem, tantummodò reprehendere debere ac agere contra eos, qui quæ per se mala sunt, committunt, quod si non sint peccata genere suo non debere attingere, aut prohibere. Quod est manifestè contra doctrinam Apostolicam: ex quâ habemus, Christianos non arcendos solum ab iis, quæ apertè sunt crimina, verùm ab omnibus iis, quæ non *Ædificant*. Quamvis enim illa, si in se spectentur, et, ut loquimur in Scholis, materialiter sumpta, non sint mala, ut criminis nomen mereantur, tamen per accidens ea vitanda sunt, & non licent, quia scandalum ingenerant. Atque, ut optimè dixit Clemens Alexandrinus: lib. 3. Stromat. *Qui faciunt quicquid licet, facile dilabuntur, ut faciant, quod non licet.* Neque hoc est conscientiam erroneam, auditoribus, pœnitentibusque suis ingenerare, ut putent esse peccatum, quod in se non est, tale; sed est, conscientiam ipsorum nimis laxam spaciosamque, ut plaustra etiam defectuum transmittant sine sensu, ad convenientes moderationis angustias redige-

re: sibi ut persuadeant, non quæ licent, sed quæ simul ædificant, posse securè absque conscientia remorsu perfici.

ARTICULUS V.

ARCHITECTUS CHRISTIANUS.

Et Ædificator Sodalitatis, primùm in se tum in aliis

ÆDIFICAT.

HOC Evangelici Ædificatoris munus exigit, quod proprium est hominis Sapientia Christiana dediti, qualis esse debet SODALIS VIRGINIS DEIPARAE. hic semper oportet ædificet *Domum*, primùm in se, tum in aliis. Nam ut alios, vel in aliis, quispiam ædificet, requiritur, ut in se id primò faciat. Possè autem quempiam Ædificare se, docet Paulus Apostolus in priore ad Corinthios XIV. cap. ubi disputans, quodnam Spiritus-sancti donum sit præferendum, *Prophetare*, id est, exponere Sacram-scripturam, docere arcana DEI, verba facere de cælestibus ac divinis, concionari ad mores instituendos idoneè: an *linguis loqui*, seu, habere donum linguarum, ut in primitiva Ecclesia sepe contingebat, cum multis linguis aliqui loquebantur, & psallebāt, cum multorum admiratione & Ecclesiae gaudio. Respondet autem ipse, *Dono linguarum esse præferendam Prophetiam* eo modo acceptam: quod hæc perutilis sit ad *Ædificationem* aliorum, quos edocet *Propheta*, *Ecclesiastes*, *Concionator* de rebus ad salutem spectantibus. Quare qui sic prophetat, *Ecclesiam DEI Ædificat*, inquit Apostolus. Qui autem *lingua loquitur*, quam nimirum alii non intelligunt, semet ipsum Ædificat, non instruit alios, non consolatur, non hortatur ad meliora.

UTRUM

UTRUMQUE autē si jungatur perfectum facit *Ædificatore*, qui imprimis se ædificat, facitque *Domum Sapientia*. contemplatione rerum cælestium, affectionibus piis, desideriis spiritualibus, internis pietatis actibus, exercitatione virtutum variarum, quas dum copulat caritate, haud secus ac lapides calce jungit, ut exurgat *Ædificium* DEO dignum habitaculum, seu regia Sapientia. Quam gravissimi Patres quidam dicunt (a) esse ipsam Animam hominis, secundum legem DEI sapientis, qualis est omnis Justus, siue DEO carus, quem titulum sibi meritò vendicat DEIPARÆ SODALIS omnis. Alii non Animam volunt esse illam Domum, sed in Anima, virtutem congeriem ritè dispositam, & Caritate conglutinatam suo cum fundamento, parietibus, conignationibus, conclavibus, tecto, ut suo tempore explicabitur. Utrumque veritati est consentaneum, & cum utroque sensu optimè cohæret, quod *Domus* illa, quam ædificando se lustus extruit, sit in ipso illo homine. Qui deinde *Ædificat* alios: & Verbis, quando loquendum, proferendo sermonem *Ædificationis*, ut loquuntur Magistri spirituales: & *Factis*, dum operandum faciendo omnia secundum præscriptum rationis & prudentiæ, ad *Ædificationem*. Sic igitur quilibet virtutis perfectæ studiosus, piusque *Sodalis*, per Spiritus sancti, & Christi, qui est Sapientia Patris, gratiam, *Ædificat* *Domum*, vel Animam, vel in Anima, dum gratiæ cooperatur: tunc enim in ipso consurgit palatiū, regia templum virtutis & sanctitatis, in qua sanctissima TRINITAS mansionem suam habet, immodò cænare non dedignatur. *Siquis audierit vocem meam, & apparuerit mihi januam, intrabo ad illum, & cænabo cum illo, & ipse mecum,*

C 4

dicit

(a) Athanas. Orat. contra Arianos & Disput. contra Arium in Conc. Niceno. Chrysof. seu Auctor Operis imperf. homin. 29. in Matth. Bernard. ser. 3. de Advenc. S. Bonav. sermone de ingressu in Sapienc.

dicit humanissimus Dominus, Apocalypsis tertio, & apud Joannem cap. xiv. *Si quis diligit me sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.*

SUA VISSIME S. Bernardus, & huic Adventus tempori accommodatissime (a) *Beatus apud quem mansionem facies Domine JESU, Beatus in quo Sapientia ædificat sibi DOMUM, excidens columnas septem: Beata Anima, quæ Sedes est Sapientia. Quæ est illa? Anima utique Justi. merito plane, quia Justitia & Judicium præparatio Sedis tuæ. Quis in vobis est, Fratres, qui desiderat in Anima sua Sedem parare CHRISTO? Ecce, quæ-nam illi serica, quæ tapetia, quæ pulvinaria oporteat præparari? Justitia, inquit, & Judicium præparatio Sedis tuæ. Justitia virtus est, quod suum est, unicuique tribuens. Tribue ergo tribus, quæ sua sunt. Redde Superiori, redde inferiori, redde æquali, quod debes cuique, & digne celebras Adventum CHRISTI, parans Ei in Justitia Sedem suam. Redde, inquam, reverentiam Præfato, & Obedientiam, quarum altera cordis, altera corporis est. Redde æquali consilium, quo eget. Redde inferiori auxilium, quod expectat. Adde Judicium, quo nos coram DEO indicemus, ac humiliemus. Hac planè est digna Sedis præparatio Domino Majestatis, ut & Justitiæ mandata studeat quis observare, semper indignum se se & inutilem arbitretur.*

ITA QUÆ Sodalis quilibet, immò fidelis omnis Christianus, pro suo quisque statu, ac conditione, ut officio satisfaciat suo, debet esse re ipsa ÆDIFICATOR, ac in se aliisque extruere DOMUM SAPIENTIÆ. Quam si in in Anima vestrà ædificatam ornatamque invenerit, ad vos veniet, mansionemque apud vos faciet, quod vobis impensissimè precor, Jesus Parvulus. Quem interim quotidie, semel, bis, ter advocate: O Sapientia! veni ad doce dum nos viam prudentiæ. O Adonai! veni ad redimendum nos in brachio extento. O Radix Jesse! ve-

ARCHITECTUS CHRISTIANUS. 41

ni ad liberandum nos, iam noli tardare. O *Clavis David!*
Veni & educ vincitum de domo carceris, sedentem in
tenebris & umbra mortis. O *Oriens splendor lucis æter-*
næ! O *Sol Justitiæ!* veni & illumina sedentes in tenebris,
& umbra mortis. O *Rex Gentium:* veni & salva homi-
nem, quem de limo formasti. O EMMANUEL!
veni ad salvandum nos :
Domine DEUS Noster.

SERMO VI.

ANALOGIA MULTIPLEX

Inter Officia Architecti, & Amatoris Sapientiæ,
Virtutumque Studiosi.

Sapientia edificavit sibi Domum. Proverb. ix. 1.

*Volens Turrim edificare, prius sedens computat sumptus,
qui necessari sunt. Lucae xiv. 28.*

ARTICULUS I.

ARCHITECTUS CHRISTIANUS

*Quis nam sit? Quis item Amator, Cultorq; Sapientiæ
Quis virtutum Studiosus?*

APIENTIÆ Amator cultorque est, nostrâ
descriptione, *Qui litterarum, doctrinae-ue stu-*
dium, virtutum exercitationi copulat. vel, Homo
virtutum solidarum, & doctrinarum ornamentis
excultus. Nimirum, qui Pierati aut Religio-
ni, seu virtutum Christianarum fundamento doctrina-
rum augustissimam Domum *Ædificando* imponit. Quid

C s

hoc

hoc est aliud, quàm Amatores cultoremque Sapien-
 tiæ esse *Architectum Christianum*: Porro, tam eum, qui ve-
 ris solidisq̃ue virtutibus exornat Animam, quàm, qui
 litterarum exercita mentis eandem excolit, *Ædificare*,
 & illum quidem, ex virtutibus, tanquam lapide, ligno,
 calce, hunc verò ex variis scientiis *Ædificium* moliri &
 extruere demonstrabitur, quando de materia Archite-
 ctonicæ Christianæ subiecta agetur, ex instituto. Nunc
 fat sit dixisse, Sapienitiæ veræ Amatores hoc conari,
 ut fundamentum ponat firmum ac immobile, *Fidem*:
 supra quod extollat bonorum operum *parietes*, ex toti-
 dem *virtutibus*, ceu quadris lapidibus coagmentatos,
 quos Caritatis cæmento jungat: est enim Caritas vin-
 culum perfectionis, calx ædificii spiritualis: rectum tan-
 dem superponat *Spei*, quod cælo non minetur, ut nu-
 gantur profani de suis palatiis, sed Superis benè volen-
 tibus cælo inferatur. Atque hoc est primum Sapien-
 tiæ *Ædificium*. Alterum verò, Pietatem omnem, id est,
 cunctarum virtutum congeriem, tanquam saxum im-
 mobile, vice fundamenti, in imo habet, ex quo parie-
 tes ad surgunt ex omni Artium ingenuarum ac scientia-
 rum genere. *Grammatica*, *Philosophia*, *Medicina*, *Jurispru-*
dentia, quæque hisce principalibus adnectuntur, tum
 aliis quoque Scientiarum subsidiariis facultatibus; qui-
 bus tectum imminet supra id omne, vnde ningit, pluit,
 fulgurat, elevatum, THEOLOGIA scientiarum Impera-
 trix, & re ac nomine SAPIENTIA.

HÆC est nominatissima in Sacris nostris *Domus*:
 duplex illa quidem, si inhabitandi spectetur commo-
 ditas, at ita intra unius Palatii limites constructa, ut vi-
 deri una possit, & merito censeatur: ac proinde de utra-
 que, tanquam de uno, ad usus omnes accommodato
Ædificio, loquitur inter Architectos regios eximius
 Salomon: Prover. ix. 1. *Sapientia edificavit sibi domum*:

excidit columnas septem. Dicamus nos per concrementum, Vir sapiens, seu Sapientiæ Amator & Cultor Domum extruit, ac peristylis septem columnarum cinxit, ornavitque; Quod utrum ad virtutum septem capitalium, aut totidem scientiarum vel Artium liberalium propylæum referendum sit, suo loco videro, cum ea de re instituetur dissertatio: hic sat habeam adnotasse Sapiensem *Ædificare*, id est, esse Architectum, ex officii proprii cum Architecti munere convenientiâ.

ARTICULVS II.

FUGA TEMERITATIS.

Ut Sapiens Architecti, ita virtutum studiosi est, haud temerè opus arduum aggredi.

PRIMUM quod in Sapientiæ virtutumque cultore optatur, est, ut à temeritate eligendi sit alienus, nihil nisi maturâ deliberatione, & præparatione debitâ præmissâ inceptet, nihil temerè leviterque aggrediatur, cautè ac providè, quæ opus, quod sibi proponit, remorari possent aut impedire, præmeditetur, & expendat singula. Quod cum Christus Dominus commendatum vellent, monuit auditores suos, ut imitentur Architectos, & sint revera tales. Sed duplex est eorum genus, unum fatuum, alterum sapiens. Iners & fatuus Architectus, volens eligere fabricam, formata confuse in cerebro ideâ, ac si tam facilè res fieret, quàm fingitur; postquam vidit lapidum aliquem cumulum, opus inchoare non dubitat: conducit operas, præscribit agendi modum, neque amplius de necessariis ad erigendam non exiguam molem cogitat, omnia ex unâ lapidum congerie educi posse sibi persuadere videtur: hinc jacto fundamento, & in spithamæ altitudinem erecto pariete, deficiente materiâ ac pecunia desistere cogitur. Sapiens

ens

ens verò, antequam manum admoveat, impendiorum sumptuumq; tabulas conficit, considerat attentè quid præstare possit, vnde, quod non potest ipse, accipere valeat; vires facultatesque suas metitur; nec altius domum, quàm marsupium patiarur, erigere proponit: sicque feliciter, quod destinaverat, ad exitum tandem perducit.

TALEM debere esse Architectum, Sapientiæ cultorem, cælestis magister Christus accommodata ad rem parabolâ docuit, sic disserens: Lucæ XIV. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam. non potest meus esse discipulus. Qui enim ex vobis volens Turrim ædificare, non prius sedens computat sumptus, qui necessarij sunt ad perficiendum: seu, ut est in Græco τὰ πρὸς ἀπεργισμὸν omnia, quæ ad perfectionem, seu consummationem, scilicet Turris, ita ut nihil omninò desit, requiruntur, Quasi dicat, Discipuli mei, monui vos aliquoties seriò, ut si me sequi velitis, patrem, matrem, & omnem consanguinitatem, immò, vitam vestram, non plus, sed minus, quam me ametis, quod est sanctè odisse: voluntatem vestram abnegetis, iudicium vestrum meò subdatis, **CRUCEM** opprobriorum & persecutionum bajuletis. Hæc non sunt facilia profectò, ut experimento discetis. Quocirca meminertis, vos esse debere Architectos, ad ædificandam Turrim perfectionis Evangelicæ destinatos. Est autem sapientis Architecti, rem tantam haud temerè aggredi, sed diu multumque considerare, num possit necessariis sumptibus sufficere. Quod ni fiat, ludibrio se exponit transeuntibus, qui inchoatum cernentes ædificium Architecto fatuitatem exprobrant.*

SED de hujus Parabolæ arcanis, tunc differetur uberior, quum Religiosum peculiariter esse debere Architectum Christianum docebimus. Modò illud solummodo

modò subnectimus: Quemlibet, ut litterarum studiis, & acquisitioni virtutis, & maximè perfectioni Evangelicæ det initium, cui profectus, ac consummatio respondeat, esse debere, ex Sapientiæ præscripto, Architectum minimè fatuum. Non oportere opus inchoare incòsideratè, casu, temere, sed certâ animi destinatione, præmissis virium experimentis, naturæ exploratogenio, inclinatione mentis perpenſa, pertentato, facultatum interiorum & exteriorum subsidio. Plurimum enim refert, immò, omninò est necessarium, hæc & his gemina perspecta habere, antequam alicui disciplinæ, cui operam dabis, & in qua consensescere cogitas, te consecres. Contra quod graviter peccatur à nonnullis rerum inexpertis, qui decursis in Gymnasio artium, litterarum spaciis, arrepto vitæ melioris proposito, sumpto etiam nonnunquam vitæ religiosæ indumento, vel nullos in litteris, virtutumque studio progressus faciunt, vel non multo post quàm ferventer inceperunt, in tepeſcunt, sæpe etiam inchoata deserunt, & in media ædificatione desistunt, cum intuentium ludibrio, & vitæ totius dedecore. Quæ causa? temerè suscepta ædificatio. Non omnes ex hominum genere apti sunt ad litteras addiscendas: ad stivam & aratrum quidam facti fictique, qui agricultores essent optimi: nonnulli ad artes serviles & mechanicas videntur nati, nulla novercantis naturæ injustitiâ, sed Dei, patris universalis, & ubique optimi providentiâ, qui ita universo consultum voluit. quid inepti nos, & divinorum ignari consiliorum conquerimur, non sine noxâ? Isti autem præclari essent in suâ tribu, sartores, sutores, cerdones: in litterarum studio vix sunt numerus: ideoque explorandum prius fuisset ingenium, spectanda indoles, attendenda in puero, ad hæc, vel illa peculiaris habilitas.

SIMILIS est ratio in virtutum cultu, ad quem omnes
sunt

sunt idonei. fateor. Sed non omnes ad eundem culturae modum. Hinc tot à Sapientissimo rerum Moderatore in Ecclesiâ, vivendi, virtutemque exercendi, sunt aperta scholæ, tot constituta bonorum contubernia, Religiosorum familiæ, Ecclesiasticorum cætus, & status secularium; ut naturæ cujusque gratiæque divinæ consentanei eligantur. Hoc si negligatur, malorum deinde subsequens est origo. Multos ad salutem sempiternam perventuros fuisse nullus dubito, si deserto seculo, in quo sine ulla, de statu vitæ deliberatione, sibi degendum proposuerunt, ad Ecclesiasticorum ordinem se contulissent: plures, si inter Ecclesiasticos Religiosi esse voluissent. Nec tamen omnis Religio omnibus est conveniens. Magna est naturarum, complexionum, studiorumque diversitas: varia Religionum diversarum munia, ad quæ non omnes sunt idonei. Agamus paullo familiarius. Optimus, ô Tite, esses Carthusianus, solitudinis amans, ad silentium proclivis, à contemplationibus non abhorrens, natura subtristi, alienus à consortio multorum, & conversatione civili, ingenio mediocri, memoriâ vulgari, iudicio tenui, piculenti assuetus. Quid ad alium Ordinem religiosum aspiras, ubi multæ aliæ, & nonnullæ contrariæ requiruntur dotes? Tibi ô Timothee, ut fias *Capucinus*, plane erit consultum: ad severiora te DEVS vocat: natura favet, sunt vires corporis, adest animus, placet austeritas, facer ille horror, & saccus: linguam habes, quam ad DEI honorem, & animarum salutem, ut gladium & rhomphæam bis acutam exeres. quid moraris? quid molliorem eligis statum? vide ne te tandem capti pœniteat.

UELLES, ô Damiane Societatem Jesu ingredi, in eâ vivere, & mori: applaudo. Sed vide, num signa in te deprehendas Religiosi Societatis; Monachum, ut
 ha-

habet vulgaris paræmia, non facit cappa & scapulare: nec Clericum Crux in pileo, aut talaris toga. Posses-ne tu cuicumque nullo scientiæ, prudentiæ, humanitatis intuitu, sed solummodo, quia est Superior legitimus, tanquam Christo, iudicium æquè tuum ac voluntatem subdere? Posses-ne ad obedientiæ nutum per mare, per terras, per inhospitalem Caucasum, ad Garamantes, Indos, Iapones, non alio quàm bonæ spei viatico, unius animæ lucrandæ desiderio excurrere? Posses-ne viuus & sanus, cadaveris instar, aut scipionis in manu herili, verti, inverti, gyrari, nullâ datâ causâ, & sine refragandi murmurandique indicio. Velles-ne in Collegii habitaculum vilissimum amandari, ibidemque nulla mutationis spe datâ consistere? Velles-ne prompte pro Christi gloria contumelias quaslibet suscipere, inter Orbis quisquilias, pauperes agere? ægros, leprosos, elephantiacos, in nosocomiis, & gurgustiiis, inter sceleratos in carceribus, triremibus, ergastulis; immò, sub patibulo in scalis, in catasta ad flammam, in ferali theatro cum carnifice? illiusque officii nullum in hac vita præmium expectare? Hæc & similia sexcenta, sunt Ordinis nostri insignia, & horum cupiditas est documētum, anquis ad hanc Sapientiæ classem sit idoneus. Cetera appendices sunt, & remotæ quædam conditiones, non simpliciter necessariæ, faciunt tamen aliquid ad benè esse, quemadmodum loquuntur Philosophi: ut excellens ingenium, exquisita doctrina, eruditio, & his gemina; sine quibus optimi esse possunt Religiosi in Societate Jesu, sine aliis superius indicatis nequaquam. Quæ quidem volenti cum divina gratia, & amanti sunt facilia: verbo solùm & specie terrent inexpertos: & sonitus ac umbra mentitur, ut larva à pueris, & è fistula bombus.

Quod de Religioso statu dictum: ad alia quoque transferendum est. Vis fieri Consiliarius Principis?

pis?

pis? Vide num tantum scientiæ prudentiæque tibi superpetat? Vis esse Judex, Proba, an à personarum acceptione sis alienus? num possis irrumperè iniquitatem virtutè tua: *ne fortè extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in equitate tua* Eccl. vii. 6. Vis esse Doctor? attende, num præter libros habeas, quo titulum tueri possis: ne dicatur: *Salvete libri sine Doctore.* Denique sit universale ex Architectura enunciatur. Si vis Turrim ædificare, prius sedens computa sumptus, qui necessarii sunt, si habeas ad perficiendum: pertenta robur tum corporis, tum animi, an par futurus sis ferendis laboribus & periculis: nihil improvidè, nihil temere aggrediaris.

ARTICULUS III,

ARCHITECTUS CHRISTIANUS

Sit oportet Auditor & Factor bonus Sipientia.

QUID magis proprium est Sipientiæ Christianæ Amatoris, quàm ut non solum audiat Sipientiam docentem, sed etiam obaudiat præcipienti? non sit tantum Auditor verbi, sed & Factor? Est enim Sipientia Christiana non Theorica solum, quæ nuda contemplatione contenta, sed practica etiam, quæ opus ipsum spectat. Quod omni Scientiæ morali convenire docuit Philosophus. Non erit autem unquam mandati exequutor, ut debet Sipientiæ cultor, nisi sit *Architectus*. Fallere me vos non sinit Æterna, cujus interpretem hic ago, Sipientia. Mecum sentietis sat scio, si in mentem vobis veniat monitio, quam Christus ad auditores suos habuit, Matthæi vii. Ut sibi caverent à falsorum Prophetarum impia doctrina & veritati, quàm ipse præ-

prædicabat, maximè contrariâ: suæ autem aurem animumque aduerterent. Monitionis istius fructuosissimæ hic fuit epilogus. *Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui edificavit domum suam petram & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit, fundata enumerat supra petram. Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto, qui edificauit domum suam supra arenam, & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina ejus magna.*

Non disputo hic, quod faciendum loco proprio, de quo ædificio hic Christus agat? quis dicatur super arenam, quis supra rupem petram-ve domum erigere? quomodo pluuia, ventus, flumina accipienda sint, & quarum sint rerum symbola? alia quoque hujus parabolæ emblemata non attingo: hoc solum inde sumo: Christi Domini sensu, neminem esse virtuti capessendæ, & scientiæ spirituali addiscendæ idoneum, nisi Architectus & Ædificator fuerit: neminem in Christi disciplinam posse recipi, nisi illo sit insignitus titulo. Addo, neminem salutem consequi, nisi Architectum Christianum. O Titulum ab omnibus expetendum! Nam si ex Pauli pronunciato: *Non auditores legis, sed factores iustificantur coram Deo*, ad Romanos secundo capite. Ex Christi autem doctrina illi sunt factores legis, qui secundum Architecturæ regulam ædificant: nempe, supra Petram, quæ est Christus, & eius fides, operum bonorum ædificium, quid est reliquum, nisi nulli, præterquam Architecto Christiano, ad salutem adiutum patere?

Et ita sanè se res habet. Multi verbum diuinum, Sapientiæ præceptiones, & mandata summi Numinis audiunt sciunt plerique, quid ex legum, siue naturæ siue

divinarum præscripto agere conveniret: non ignorant
 quas cujusque status, conditio, institutum, vivendi ra-
 tio sponte inita obligationes inducant. Nimirum, Ado-
 lescenti vivendum esse castè, piè, sobriè: Viro moderatè
 prudenter, justè: omnibus temperatè modestè, Chri-
 stianè. Est-ne inter Christianos aliquis à puero enutri-
 tus inter bonos, qui conciones, & sacra mysteria fre-
 quentant, cui non sæpenumero auribus insonuit, se-
 ctandam esse sobrietatem, ab omni alienæ rei deside-
 rio, nedum usurpatione esse abstinendum, operan-
 dandam castimoniam, pietatem ad omnia utilem esse,
 sine sanctitate neminem visurum DEUM, cuilibet le-
 thifero crimini pœnas respõdere sempiternas: peccat
 carnis esse, immunditiã, mollitiã, luxuriam, ebrietatem
 qui hæc similiaq; cõmittunt, regnũ DEI nõ possessuro

Cur nihilominus tam multi laxant frena concupi-
 sciendi? cur non tam pauci seriõ virtutem consecran-
 tur? Cur tantus ad inferos descendentium est numerus?
 Si ex Christi sententia sumendum est responsum, qui
 pauci sunt boni *Architecti: Auditores multi, Factores vix ul-*

ARTICVLVS IV.

ARCHITECTUS CHRISTIANUS

Esse debet Amator Sapientie, Virtutumq; cultor, ut profit ali-

AD Sapientem Christianum spectat, quàm quod
 maximè, ut non solum sibi profit, sed aliis quoque
*Sic luceat lux vestra coronam hominibus, ut videant opera
 vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in celis est, inquit
 Christus, cum ad Sapientiam suam auditores ser-
 diret Matthæi xv. At prodesse alijs, siue verbo, siue ex
 emplo, nihil est aliud, quam bonum Architectum agere
 re, seu Ædificare proximum. Siquidem voces hæc Archi-
 tectonicæ, ædificare, extruere, ædificationem dan-*
 ædifi-

ARCHITECTUS CHRISTIANUS. 51

ædificativum esse, & similes loquendi formulæ, ut superius est demonstratum, usu Ecclesiastico significant spirituale emolumentum, quod proximo accedit, ex doctrina exemplis que ejus, qui ædificare dicitur.

Sic dum videmus adolescentem compositis moribus in plateâ aut fero oculis minimè vagum, in consortio reliquorum cum modestia affabilem, in risu non effusum, moderatum in verbis, ubique verecundum, dicimus est adolescens bonæ ædificationis. Si observamus virum maturitate gravem, nihil unquam proferentem noxium, petulans probosum, sed semper, quæ sana quæ proba, quæ utilia loquentem, affirmamus, nihil ab eo proficisci, quod non sit ædificativum, Sacræ scripturæ phrasibus congruenter. Sunt enim usitatæ in diuinis paginis ejusmodi formulæ, quibus docemur Sapientiæ veræ Amorem Architectum esse debere Christianum.

ARTICULUS V.

ARCHITECTI CHRISTIANI FORMÂ

Est Sapientia Caritate animata.

VT Musica, siue ars canendi Musicum constituit, ita sit quædam oportet per se formâ Christianum Architectum perficiens. Quænam est illa? Hic tantùm indicanda est, explicanda alibi accuratius. Non est, mihi credite, vel ingenii naturalis subtilitas, vel tenacitas memoriæ, vel linguæ volubilitas, vel eloquentiæ amœnitas. Sine his esse poterit *Architectus Christianus*. Neque hunc facit, aut Philosophiæ Aristotelicæ cognitio, aut Medicinæ peritia, aut notitia Iurisprudentiæ, aut Theologica perscrutatio: sic enim plurimi ex Architectorum albo expungerentur, qui in illo sunt præcipui. Non est etiam ad illam necessaria vel nobilitas generis, vel corporis pulchritudo, vel robur virium, vel opum copia.

D 2

Hæc

Hæc nobilem, venustum, fortem, divitem, non *Architectum Christianum* faciunt. Quæ-nam ergo est *Architecti nostri* forma? verbo exprimam, SAPIENTIA. Nam forma *Architecti* est illa, quâ, tanquam arte, *Domus* ædificatur: *Sapientia* autem, inquit Salomon, *ædificatur domus, & prudentia roborabitur*, Proverbiorum x x i v. *Sapientia ædificavit sibi Domum*, Prov. ix. tum ut *Architectura* Magistra, tum ut *Architectatrix*, quæ ædificatur quæ bona sunt omnia.

Quæ est illa? quam depingit Jacobus Apostolus *Epistola sua* capite 3. quid desursum est *Sapientia*, primum quid *pudica* est, deinde *pacifica*, *modesta*, *suadibilis*, *bonis consentiens*, *plena misericordia*, & *fructibus bonis*, non *iudicans*: sine *simulatione*. Ab hac *Sapientia* non distinguitur, certè, nunquam divellitur *Caritas* illa, quam ut formam *Architecti* prædicat Paulus Apostolus, dicens, *Scientia inflat*, *Caritas* verò *ædificat*. *Ædificat Caritas*? Ergo inhaeret animi tanquam ars *Architectonica* in opifice, & *Architecto* facit. Ita equidem reor, & in superioribus est satis *plicatum*. Quare si vobis est animus in album eorum qui *Christiani* sunt *Architecti*, referri, & eam artem *perfectè* addiscere, quæ pereuntibus ceteris, æternas mentes vestras exornet, ad alteram vitam comitatus *ligite Deum* & proximum, caritate quæ de sursum *Caritas* hæc *Ædificans* nunquam excidit, si ve prophetae *evacuabuntur*, si ve linguæ cessabunt, si ve scientia *struetur*. Amate delectissimi & perennate: nam reperiuntur
Omnia prætereunt præter AMARE DEUM.

OS (O) SO

S E R M O V.

DOTES ARCHITECTI CHRISTIANI.

Ecce, vocari ex nomine Beseleel, & implevi eum sp̄ritu DEI, sapientiâ, & intelligentiâ, & scientiâ in omni opere.
Exodi xxxi. 2. 3.

A R T I C U L U S I.

DEUS AUCTOR ARCHITECTURÆ

Quosdam sibi caros diligit, & designat, ad Architecturam Spiritualem, seu Christianam exercendam.

I ornamenta omnia, quæ decent Sapien-
tiæ cultorem, in unum conferantur, Ar-
chitectum expriment qualem Deus, pro
augustissimâ quadam sua Domo, quam
Tabernaculum fœderis dici voluit, delegit; ut
meritò in Sapientiæ perfecto Amatore desiderem,
quod in Architecto Deus, immò ornatissimum Archi-
tectum esse debere enunciem. Architecti autem do-
tes universas brevi syllabo complexus est DEUS iis ver-
bis, quibus abs se dotatum, ornatumque describit Bese-
lelem & Eoliabum Tabernaculi sui structores. Est is
catalogus Exodi xxxi. Loquutus est Dominus ad Moy-
sen, dicens: *Ecce vocari ex nomine Beseleel filium Uri, filij
Hur, de tribu luda: & implevi eum spiritu DEI (hoc est) Spiri-
tū meo. Loquitur enim DEUS, more Hebræo, de se,
tanquam de aliquo tertio. sequitur: Sapientiâ, & intelli-
gentiâ, & scientiâ, in omni opere (nempe fabrili) ad excogi-
tandum quicquid fabrefieri potest, ex auro, & argento, & ære,
marmore, & gemmis, & diversitate lignorum. Deditq; ei Socum
Ooliab filium Achisamech de tribu Dan. Et in corde omnis
eruditi posui Sapientiâ, ut faciant cuncta, quæ præcipitibi.*

D 3

Qui-

SER.

Quibus verbis Scientiarum Dominum, Architecti mores, peritiam, industriam ceterasq; partes, & ornamenta complexum esse præcipui auctores existimant.

OBSERVAT autem imprimis Clemens Alexandrinus Lib. I. Stromatum. ex ea narratione deduci: omnes artes & Architecturam potissimum, DEVM auctorem agnoscere. *Quod a DEO sit, inquit, qua arte sit. Est sapiens cogitatio, manifestum est, si hanc dictionem adiecerimus: Et locutus est Dominus ad Moysen:* deinde reliqua subiungit, quæ paulo ante recitavimus. Verius id usurpari potest de Christiani hominis sapientia, & Virtute omni, cujus se studiosum profiteretur. Est enim Auctor et fons omnium Deus, ad quem idcirco confugiendum, & supplice præce auxiliium ingenii que facultas postulanda quotidie. *Sapientia Christiana de sursum est, descendens à Patre luminum, quam frustra aliunde expectes.*

ARCHITECTURAM autem singulari quadam ratione amicis suis communicatam, ad profanos etiam transmississe DEVM in comperto est. siquidem post Beselelem, et Ooliabum, Architectonicam à DEO edoctus fuit, ut ceteras omnes artes ingenuas ac scientias, Salomon, quem Architecturæ Principem extitisse atque doctorem, tanto Tabernaculi fabricatoribus præstantiorem, quantum templum Jerosolymitanum Salomonis, magnificentiam & artificium superavit Tabernaculum Mosaicum negare non possumus. Neque solum Græcos atque Romanos accepisse & didicisse, quæ habuerunt in Architecturâ admiratione digna à Salomonis Sapientia, sed prætereà ex Salomonis operibus, signatè verò ex ædificato ab ipso templo optima ædificandi præcepta, tum lectione, tum aliorum relatione accepisse, asserunt probantque Hieronymus Prædicator, & Joannes Baptista Villalpandus, quod cur neget Antonius Possevinus non video. Pa-

rentem

rentem quoque Salomonis eadem Sapientiâ Dominus instruxerat qui filio quoque fuit magister. Nam cum David accepisset schemata & descriptionem universam Templi ædificandi, ipse deinde illa tradidit filio. libro I. Paralip. xxviii *Elegit te (David) Dominus ut ædificares Domum sanctuarii: confortare, & perfice. Dedit autem David Salomoni filio suo descriptionem.*

ARTICVLVS II.

DEUS SCIENTIARUM DOMINUS

Architectura Sacra instruit eos, quos vocat ex nomine

EXEMPLVM habemus in Beseleel. Ecce, inquit, vocavi ex nomine Beseleel. Quod explicans Glossa, His verbis, inquit, paterna DEI erga hominem illum voluntas exprimitur, plena humanitatis & pietatis. Itaque qui DEO cari in paucis, qui Numini peculiariter grati, qui eidem familiares, spirituali divinaque Architectonica implentur à Domino. Hæc enim et ejus generis plura significat loquutio illa, *Vocare, aut nosse ex nomine.* Sic Moyses magna erga DEUM fiduciâ dicebat ad Dominum: *Præcipis, ut educam populum istum: & non indicas mihi quem missurus es mecum: præsertim, cum dixeris mihi: Novi te ex nomine, & invenisti gratiam coram me,* Exodi xxxiii. 12. Ubi particula, *Et,* est causalis, quàm rectè resolvas hoc modo, *id est, vel quia invenisti gratiam coram me.* Cui deinde ipse Dominus: *Invenisti gratiam coram me, & te ipsum, novi ex nomine: hoc est, es mihi gratosus.* Chaldæus, *Vocavi te ex nomine: sensus est, te compellare nomine tuo sum solitus.* Quemadmodum bonus Pastor ajebat se proprias oves *vocare nominatim* Joannis x.

LXXII. Interpretes ita phrasim illam exponunt *ὁ ἰδὼς* *παρα πάντας: novi te præter omnes: q̄ est idē ac melius te novi cæteris plus, gratia vales apud me, quã ceteri: At nonne*

DEVS omnes novit æqualiter? nonne scientia infinita omnes æque comprehendit? nonne DEUM nihil latere potest? ita est, si sit sermo de *Scientia* seu notitiâ purè, speculativâ; at si practicam attendas, & illam signatè, quæ dicitur *Approbationis*, quosdam solum ea respicit. qui approbantur & diliguntur peculiariter, nempe, illos quos novit, & vocat ex nomine. Significavit igitur paramiali phrasi illa DEUS, Beseleem sibi ceteris magis familiarem, uti & Moysem: quippe, quum non de facie tantum, nec monitu nomenclatoris ut solent Principes plerosque suos subditos nosse, sed de nomine noverit, vocaveritque, quod inter homines est maximè familiare & conjunctissimorum. Sic Deuteronomii secundo scribitur. *DEUS tuus benedixit tibi in omni opere manuum tuarum: novit iter tuum*: id est, approbavit, direxit, favit iter facienti, Chaldæus paraphrasticè: omnia necessaria affatim suppeditavit. Psalmo 1. eodem intellectu, *Novit Dominus viam iustorum*: & altera ad Timoth. secundo, cognovit Dominus, qui sunt ejus, scivit, approbavit, dilexit. Illos igitur donat DEUS cælesti Architectura, quos amat eximie, & familiaritate sua prius est dignatus.

ARTICULUS III.

ARCHITECTUS CHRISTIANUS

Virtutibus præditus,

QUONTIAM proprium est Amoris divini, ut bonos dignosque diligat, & prius, si non sint tales, faciat est enim id ejus potentia, in cujus manu sunt corda hominum, facile colligas, singularem constantissimamque voluntatem illam, qua fertur erga eos: quos ex nomine agnoscere, & vocare dicitur, consistere non posse nisi

nisi cum eximiâ quadam morum integritate, & sanctitate vitæ, quæ cum exercitatione virtutum cōiuncta est. Et sanè in Architecto non solum iudicandi operandique egregiam facultatem, sed præclarissimas etiam animi virtutes profani æque ac sacri auctores exigunt. Censent etenim & scientiâ imbutum esse debere haud vulgari, ne ignorantia peccet in opere: & moribus integerrimum, ne cupiditate, aut malitia transuersum agatur.

Ob quam causam Vitruuius optimus Architectonicæ Magister, cuius opera etiam hodie omnium manibus teruntur, varias in linguas transfusa, Architectum Philosophiæ præceptionibus volebat esse eruditum, quod ijs, propter Ethicam, morum integritatem posse assequi existimaret. Ita autem disserebat. *Philosophia perficit Architectum animo magno, & uti non sit arrogans, sed potius facilis, æquus, & fidelis, sine auaritia, quod est maximum: nullum enim opus sine fide & castitate fieri potest. Ne sit cupidus, neque in muneribus accipendis habeat animum occupatum, sed cum gravitate suam tueatur dignitatem: bonam famam habendo.* Hæc Philosophia præscribit Platonica & Aristotelica: plura de fide, spe, charitate, de cultu religionis, de sacris & cæremonijs, virtutibus infusis et adquisitis, alijsque ad Evangelicam perfectionem spectantibus adiungit Philosophia Evangelica, secundum quam vivere debet Architectus Christianus.

ARTICULUS IV.

SPIRITUS DEI

in Architecto Christiano.

PLENIUS superiora, & multa alia complexus est Deus, dum dixit, ad Architecturæ disciplinam capiendam, se impleuisse Beseleelem Spiritu DEI. Spi-

D §

ritus

ritus DEI requiritur in Architecto Nostro. Quis ille qualisque est Spiritus? Notat Caietanus ab Hebræo suo Magistro instructus, in Hebraico haberi, *Spiritum Elohim*, hoc est, *Spiritum divini iudicii*, ut divinus Archifaber sit in ejusmodi operibus. Et quidem vox *Elohim* denotat supremam potestatem, quàm in omnia quæ in cælo, terra, & infra hanc sunt exercet DEUS: quodque rerum omnium potiatur, ut Rex, Dominus, Princeps, Judex. Quamobrem, Angeli aut homines divinam repræsentantes potestatem ita aliquando appellantur.

Psalmo LXXXI. DEUS, (*אלהים*) *Elohim*, *stetit in Synagoga Deorum: in medio autem Deos, Elohim, diiudicat*: Chaldæus vertit, ut solet, per paraphrasim, DEUS Divinitatem suam posuit in congregatione justorum, qui potentes sunt in lege, in medio Judicum. Rabbi Abraham *Angelos* legit: R. David *Judices*. Quod ab Architecti notione, ut animaduertunt Prædus & Vilalpandus, non est admodum alienum. Siquidem Architectus significat principem, aut caput fabrorum: estque idem ut judex, aut princeps quidam inter opifices. Ejus enim iudicio, inquit Vitruvius, probantur omnia, quæ à ceteris artificibus perficiuntur opera. An non talis est Christianus Sapiens? vit DEI Spiritu plenus, ideoque verè Spiritus, & ju lex sincerus, de quo Paulus Apostolus: *Spiritalis iudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur*, primæ ad Corinthios secundo. Nimirum idem Sapiens, & est Architectus, & Criticus Christianus, ut suo loco uberius ostendimus. Est itaque, hoc sensu, Architectus Spiritu DEI & iudicii plenus, ut rectissimè queat inter bonum & malum, utile ac delectabile, honestum & turpe, perfectum & imperfectum discernere.

VERUM, latet fortasse sensus alius in uocula DEI, quæ, apud Hebræos, superlativi vicem obit, sicut &

VOX,

VOX, Domini. Pervulgata sunt illa: Cedri DEI, visiones DEI; Ciuitas DEI, Jonæ tertio, quam Interpres magnam vocat, & erat Ninive, Exercitus Domini: Paradisus Domini; Spiritus Domini. Similia multa occurrunt in Diuinis litteris. Itaque Spiritu DEI repletum fuisse Architectum Beselelem, idem est, quod accepisse spiritum magnum, ingentem, sublimem, qualem Architectus DEI postulat, cum profanum quoque illum suum Vitruuius à Philosophiâ voluerit perfici *magno animo*. Hunc sensum indicat S. Augustinus, qui quæstione cxxxviii, in Exodum ita scribit: *Vtrum Spiritus-Sancti muneri, etiam ista opera tribuenda sunt, quæ pertinere ad opificium videntur? An & hoc significatiue dictum est, vt ea pertineant ad Diuinum Spiritum Sapienciae & Scientia, quæ hic rebus significantur? Tamen etiam hic cum spiritu repletus dicatur iste Sapiencia & Scientia, nondum legitur Spiritus-Sanctus.* Certè, D. Augustinus, cum Spiritum DEI, quo repletus dicitur Architectus, non velit Sanctum dici Spiritum, negare videtur, ad Spiritus-Sancti dona, Sapienciae, intellectus: consilii, & scientia pertinere: quamuis, cum Architectonica, ars sit bona, seu scientia, eaque perfecta, absque DEI Diuinique Spiritus dono & gratia haberi nequit. Videtur igitur Doctor Augustinus velle, Spiritu repletum debere esse Architectum, id est, animo magno & excelso, quem magna deceat cogitare & moliri, magnis plurimisque imbui disciplinis, denique, artificibus aliis. vt ipso tum caput & principem, imperare.

(::)

ARTI-

ARTICVLVS V.

DEVS ARCHITECTVS SAPIENTISSIMVS.

Sapientia Architecto est propria.

POST Spiritum DEI Beseleeli ad architectandum cōmunicatum, additur Sapientia, quæ secundum vocē originariam, complectitur, tum certam rerum, tam humanarum, quàm Diuinarum cognitioem; tum prudentiam, ac futurorum prævisionem, quæ prouidentia nomine denotatur. Est autem Architecti proprium ornamentum Sapientia, Quare DEVS, quando, ut Architectus inducitur Sapientia illi cum Prudentia adsignatur. Ieremiæ x. *Qui facit terram in fortitudine* (id est, Omnipotentia) *sua: preparat,* (hoc est, firmat) *Orbem in Sapientia sua: & Prudentia sua extendit calos.* Quibus indicat Propheeta, inter perfectiones Diuinas, Sapientiam potissimum esse & Potentiam, quas DEVS, tanquam Architectus in Mundi fabricâ, & rerum omnium opificio constituendo & conseruando adhibuerit. Et est sanè DEI Sapientia Architectonica, immensa, nullis constricta terminis. *Sapientia eius non est numerus,* Pl. cxiv. nobis incomprehensibilis. *Sapientiam DEI precedentem omnia quis inuestigabit?* Ecclesiastici i. *Vbiq̃ obuia: Effudit illam super omnia opera sua,* Ecclesiastici i. *Quam magnificata sunt opera tua, Domine. omnia in Sapientia fecisti.* Plal. ciii.

ARTICVLVS VI.

PAVLVS APOSTOLVS

Sapiens Architectus.

PAVLVS si quis alius ex Apostolorum choro, habuit omnes illas dotes, ac virtutes, quæ in Architecto Christiano uumeris omnibus absolutissimo requiruntur

tur; sed præcipue Sapienciam Architectonicam. Quod sumo ex Elogio Pauli, tanquam Architecti, conscriptum à Paulo ipso Architectante Corinthios, quos ita alloquitur in epistola: *DEI Aedificatio estis*, (1. ad Corinth. cap. 3. vers. 9.) *ô Corinthij! ô Auditores mei! vos Aedificium vos Palatium, vos Templum estis. Cuius-nam Architecti? DEI, vt primarij; Pauli, vt secundarij. Nam per gratiam DEI, qua data est mihi, vt Sapiens Architectus, fundamentum posui. Non mea est hæc fabrica, non meum est hoc opus, Ecclesia Corinthiaca. Licet enim ego, vt Sapiens Architectus, prima illius fundamenta, catechizando, euangelizando, docendo, instruendo, hortando, iecerim, tamen quicquid ego feci ac perfeci, nõ meis ego viribus, sed gratiæ diuinæ præsidij effeci. Quicquid in vobis ædificatum est, omnis virtutum in animabus vestris fabrica non mihi, sed gratiæ DEI tribuenda est. Ex hoc Apostoli effato habemus, I. DEVM esse Architectum in quolibet Aedificio spirituali. II. Paulum fuisse Architectum, quatenus fuit Apostolus Corinthiorum, eorum Pastor, concionator, instructor. III. Proprium Architecti epitheton esse SAPIENS. Quanta autem fuerit in Paulo sapientia, vt verè dici poterit *Sapiens Architectus*; verbis vix explicari potest: certè explicare satis non potuit summus Orator Chrysostomus, quid speremus, anseres inter olores? Conemur tamen aliquid.*

SAPIENTIA quatenus rerum humanarum diuinarumque cognitionem, seu doctrinam comprehendit, vel est *Profana*, seu peregrina, quam Patres antiqui Græcancam vocabant, vel est *Sacra*, domestica, Ecclesiastica. Illa continetur in veterum Philosophorum, Historicorum, Poëtarum, Oratorum, aliorum Philologorum, eruditorumque virorum scriptis: hæc habetur tum ex Diuinis

nis litteris, tum ex traditione Ecclesiastica, tum ex inspiratione Diuina. Vtraque quadamtenus necessaria est, certè, utilis Architecto Euangelico, Concionatori, Magistro, Instructori, Doctore. Vtraque excellunt supra quã dici potest Paulus Apostolus. Errant, qui existimant ad Architectum Euangelicum, qualis esse deberet Ecclesiastes, sufficere, quod leuiter tinctus sit litteraturã aliquã vulgari: quod sciat non nihil ex Sacris litteris, quod habeat aliquam notitiã historiã Ecclesiasticã, Catechismum puerilem calleat, Decalogum promptè recitet, præcepta Ecclesiã non ignoret: cetera rudis: peregrinus in doctrinã sæculari, in historiã gentium, in Poëtarum commentis, in Oratorum voluminibus, in Philosophorum dogmatibus, in auctorum quorumcumque scriptis.

DEBET Ecclesiastes perfectus, esse Architectus Sapiens, non semi-sapiens, non semi-doctus, non semi-theologus; sed plenè sapiens, scientiã sacrã & profana: scientia vulgari & abdita: Scientia acquisita & infusã: Scientia humana & Diuina. Sermo Ecclesiasticus haud vulgaris, non debet esse macer & exsiccus, sed pinguis & adipatus, non ieiunio sed benè fartus eruditione omni. Quod in Moysè commendatur (Act. vii. 22.) laudatur in Stephano protomartyre; (Act. vi.) sed in Paulo potissimùm exprimitur omnibus Euangelij annuntiatoribus ad exemplum. Profecò, Scientia Apostoli naturalis, humana, & & Græcanica, in quã Tarsi, vrbe patriã, ita excultus fuit; vt facilè primas inter suos obtinuerit, plurimum auctoritatis illi attulit apud populos & gentes quaslibet, qui admirabantur in perorante illam Scientiã Græcanicã eminentiam: adeò, vt tradat S. Chryostomus *homil. 3. in 1. ad Corinth.* contendisse inter se Ethnicos, quisnam in ea excelleret magis, Plato an Paulus Tarsensis!

Qui

Qui ita in promptu habebat omnia Sapientiæ illius arcana, vt qualibet occasione ea proferret in medium, & cultoribus profanæ eruditionis promeret inde exemplò, vnde confunderebantur.

Scribit quidpiam de hac re admiratione dignissimum Clemens Alexandrinus, quod à maioribus acceratur, nam in Actibus Apostolicis, aut Pauli Epistolis non reperitur (a) Quemadmodum DEVS Iudæos saluos esse voluit, dando ijs Prophetas mysteriorum Iudaicorum gnaros; ita saluos voluisse facere Græcorum spectatissimos mittendo ad illos propriæ suæ linguæ peritos, & in ipsorummet doctrina exercitatos. Exemplo sit Paulus Apostolus, dicens (ita scribit Alexandrinus) *libros quoque Græcos sumite, agnoscite Sibyllam, quomodo vnum DEVM significet, & ea quæ sunt futura. Hydaspem sumite, & legite, & inuenietis DEI Filium, multo clarius & apertius esse scriptum. Quomodo etiam aduersus Christum multi Reges instruerent aciem, qui eum habent odio, & eos, qui nomen eius gestant et fideles & aduentum & tolerantiam. Idem apparuit in concione illa doctissima & eruditissima, quam habuit Athenis in Areopago, Actuum xvii. differens coram Epicureis & Stoicis Philosophis alijsque Gentilibus, & intimæ ipsorum Sapientiæ mysteria pandens, ac testimonia sapientum profanorum accumulans. Nec aliam ob causam cum concionarius fuisset Paulus coram Felice, Præses obstupescens Sapientiæ vbertatē, exclamauit: *Insanis Paule: multa te litteræ ad insaniam conuertunt*, Actuum xxvi.*

SED parum efficiet Sapiencia omnis naturalis, profana, humana, nisi coniungatur in Architecto Christiano transnaturalis, Sacra, Diuina, cuius excellentiam & profunditatem, quam habuit Paulus. Actus Apostolici, & omnes eius Epistolæ satis indicant, & deprædicarunt eius discipuli. Inter quos Dionysius Areopagita. *Sapiencia*

Clem. Alex. l. 6. Stromat. Baron, in appar. Annal.

tie Abyssum(a) vocat suum Magistrum, & communem Christianorum Solem. S. Chrysostrmus, (b) Cœlum eum appellat, in quo sit Sol iustitiæ, additque: Paulum esse Mare Sapientie purissimum & profundissimum. Quid S. Hieronymus? qui parum se dixisse autumat, cum plurima veluti in nucleo constipat his verbis: (c) Paulus vas electionis, Tuba Evangelij, regulus Leonis nostri, flumen loquentie Christiana, qui mysterium retrò generationibus ignoratum, & profundum diuitiarum SAPIENTIÆ, & scientia DEI magnam miratur, quàm loquitur. Quem quotiescumque lego, videor mihi non verba, sed audire tonitrua. Et quid aliud expectes ab eo, qui profitebatur, se Evangelium Sapientie cœlestis epitomen, non ab homine accepisse, & didicisse, sed per reuelationem IESV CHRISTI? ad Galat. 1. Qui gloriari poterat haud inaniter, se raptum in tertium & supremum Beatorum cœlum (11. Corinth. 12.) ibique audiuisse arcana SAPIENTIÆ verba, quæ non licet homini, nec potest mortalis, loqui; quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt? 1 Corint. 2. Qui protestabatur prædicationem suam, non esse in persuasibilibus humanæ Sapientie verbis, sed in ostensione Spiritus & virtutis excellere. SAPIENTIAM autem se loqui inter perfectos: Sapientiam verò, non huius sæculi, neque Principum huius sæculi, qui destruuntur; sed DEI Sapientiam in mysterio, quæ abscondita est: quam prædestinavit DEVS ante sæcula in gloriam nostram, quam nemo Principum huius sæculi cognouit. Quid, quod Petrus, cui Pater cœlestis Sapientiam ab alto communicauerat, Paulus Sapientiam deprædicet. (1. 1. epist. 2. cap. 3.) Carissimus frater noster Paulus, inquit, secundum datam sibi Sapientiam scripsi vobis, sicut & in omnibus epistolis. In quibus quantum lateat

Diui-

(a) Dion. cap. vii. de Diuin. Num. (b) S. Chrysostr. homil. 4. de laudib. Pauli. (c) Sanct. Hieronymus epist. 61. ad Pamma.

Diuinæ Sapientiæ, ita Eusebius (lib. 3. hist. cap. 24.) declarat. Paulus, qui inter ceteros Apostolos eruditior etiam in verbis videtur, & in sensibus præpotens, non amplius, quam paruulum Epistolarum suarum corpus reliquit. Quod utique immensa continet intra se, latque innumera Sacramenta, utpote, qui usque ad tertium cælum raptus, qua gererentur, inspexerat, & in ipsum quoque DEO dignum Paradisum abductus, viderat ibi ineffabilia verba, & DOCTRINAM illius interim Schola exceperat.

PORRO, Sapiencia tam humana quam diuina, vel est speculatiua. aut theorica, vel practica spectans vsum. Et hæc maximè requiritur in Architecto: nam Architectonica est practica, effectiua. Est autem Sapiencia practica, Sapiencia operans, quæ est Sapiencia Sanctorum, nunquam à virtutibus auulsa, si tamen à virtute distinguitur. Tanta autem hæc fuit in Paulo Architecto, vt cum virtutum omnium ARCAM nominet Chrysostomus Sanctus, magnus semper Pauli, sed ex vero, encomiastes, admirator, & affecla, qui omnibus Patronum illum suum Sanctis præferre non dubitat, illustri comparatione bilancis, quam sic proponit. (2. ad Corint. 6.) *Etiamsi quis totum, contra eum iustorum chorum sigillatim appendat, inueniet trutinam virtutum ponderibus à Pauli parte depressam.* Sed nobis factum est, rudia quædam Sapientiæ Paulinæ lineamenta duxisse, vt omnibus appareat, quàm is verè dixerit: *Per gratiam DEI, qua data est mihi, vt SAPIENS ARCHITECTVS, fundamentum posui.*

ARTICULUS VII.

ARCHITECTI INTELLIGENTIA.

SAPIENTIÆ in Architecto Beseleele INTELLIGENTIA iungitur: quæ iuxta radicem originalem diuersum quid significat ab illâ. Denotat enim vox Hebræa actum illum mentis, quo res certò cognoscuntur, aut

E

quæ

quo agere quidpiam decernit Artifex, luce quadam peculiarari mentem illustrante; cum verbum Hebraicum, unde fluxit nomen, quod Sapientiam vertit Latinus Interpretes. propriè significet, res similes dissimilesque prudenter discernere, quod mentis indicium vocare possumus, vt Vilalpādus affirmat. (*) At Rabbi Leui docet Sapientia subesse certam ac primariā rerum cognitionem; intelligentiā secundariam, quæ habetur, cum res aliæ ex alijs colliguntur ac deducuntur. Vtramque vocem coniungit Ieremias Propheta, prioremque quasi sequentis causam facit: *Quis est vir Sapiens qui intelligat hoc?* eremias ix. id est, qui sapientia ita sit præditus, vt hoc possit intelligere, & ex præcognitionibus certis deducere? Quare innuitur, Architecto dedisse DEVM notitiam claram principiorum vniuersalium, quæ ad artem artificemque spectant; deinde verò etiam peritiā colligendi & statuendi, quæ ex ijs deduci possunt. atque ita constituendi, quibus ædificium partibus, quâ symmetria, quibus ornamentis perfici possit. Item, definiendi, quot domus integra contignationes, quot in singulis conclauia, quot ambulacra, quot aulas habere debeat: quantum esse oporteat, secundum proportionem palatij peristylum & ex qualibus columnis; quàm amplum impluuium quàm longa lataque ianua, quàm vastū propylæū quomodo constituenda sit, & quot pedum, ante ædes, area.

Hæc similiaque ad Architecti intelligentiam spectant, quæ maximè conuenit Architecto, si Hebraicæ originationis habeatur ratio, quam accuratè perpendit Vilalpandus. Qui asserit vocem architectonicam, ædificare & intelligere, ferè eandem esse apud Hebræos. Et quidem Latinum, *intelligo*. Linguae periti compositum ferunt, ab *inter* & *lego*, quia rem intrinsecus peritusque considerare significat: idemque est in ædificandi vocabulo

(*) Vilalp. to. 2. in Ezech. p. 2. c. 2. p. 45.

bulo (banah) hebraico, (a) quod *edifico* significat. Ut monetur Architectus, non obiter illi perpendendum suum opus, cum non nisi solerti attentione animi perspectif- que sigillatim omnibus ædificiorum fabricæ perficiantur. A quâ longè alieni sunt, qui ea præstare nec norunt, nec volunt, inquit laudatus antea Templi Ierosolymitani illustrator.

(a) בַּנָּה banah בָּנָה banan.

ARTICULUS VIII.

ARCHITECTI SCIENTIA.

IMPLETUS fuit BESELEEL, ut idoneus esset Tabernaculi Architectus, *Spiritu DEI, Sapientia, Intelligentia, & Scientia*, Quæ vox notitiam cognitionemque designat, sed diuersam à Sapientiâ & intelligentiâ, nimirum, labore, industriâ, & experienciâ acquisitam. Quocirca in Diuinis litteris, quando DEVS vel prospera pollicetur, vel minatur aduersa, plerumque subnectere consuevit: *Et scietis, quia ego Dominus*. Solet etiam verbo *videndi* eadem vox coniungi, quasi multiplici plurimum sensuum experimento percipiantur ea quæ perspicacissimo visus sensui proponuntur. Eadem tamen ad internos quoque mentis sensus referuntur. Sic ad Achabum Propheta libro tertio Regum dicere introducit: (cap. 20. 22.) *Vade & confortare, & scito, & vide quid facias: sequenti enim anno Rex Syriæ ascendet contra te*. Et Dominus apud Ieremiam: (2. 19.) *Arguet te malitia tua, & auaritia tua increpabit te: vide, quia malum & amarum est, reliquisse te Dominum DEVM tuum*. Tali scientia cum voluerit Dominus præditum esse Beleleem ad Architecturam Tabernaculi, monent viri singularis eruditionis, & in Architectura versati: nulli fas esse, tantum ingenij sui perspicacitati tribuere, ut Architectum se evadere posse præsumat, absque scientiâ;

riâ, labore, diuturnaque exercitatione parata. *Quam* enim, quem magnanimum, nempe, impletum Spiritu DEI, Sapientem quoque & intelligentem dixerat Dominus, Scientia quoque præditum asserit.

JAM vetò, quod de Sapientiâ dictum superiùs, id Scientiæ hic applicandum est: duplicis eam esse generis unum, quod in sola theoriâ consistit, ac mentem perficit: alterum quod ad opus dirigitur, & est factivum, cui prius illud intellectuum dicatur. Ne quis autem existimet practicam Architecto deesse posse, adiungitur: *In omni opere*: ac si diceret, non speculandi solum promptitudinem, sed & operandi facilitatè contuli: distinguuntur enim hæc in Hebræo: quod expressit Codex Regius, quò usus est Vilalpædus, qui sic legit: *Replevi eum (Beseleel) Spiritu DEI in Sapientia, & in Intelligentia, & in Scientia, & in omni OPIFICIO.* Quorù omniù usum finemq; indicant quæ sequuntur: *ad cogitandù cogitationes, ad faciendū in auro, & in argento.* Quæ ita expressit vulgatus noster Interpret: *Ad excogitandum quicquid fabricari potest, ex auro, & argento, & ære, marmore, & gemmis, & diversitate lignorum.* Posset enim fingi Doctor aliquis in arte qualibet summus, qui Architectura discipulum, quem perfectissimum operaret, aut vellet, si facere posset, cum tanta cura, diligentia sollicitudine instrueret, ut artium omnium, sed signat Architecturæ Dominus hic fecit? Qui, ut declararet, non supremo solum operarum præfidi, & fabricorum magistro, quem propriè Architectum vocamus, necessaria esse dotes hæcenus expressas, sed alijs quoque operarij Architecto subseruiētibus, adiungit: *In corde omnis eruditus posui Sapientiam, ut faciant cuncta quæ præcepi tibi.* Quod significatur, non duobus solum capitibus, Beseleel, & Olabo, sed omnibus alijs ad ædificandum ex arte delibatis, se dedisse scientiam necessariam. Quod perpendens eruditus interpret Lipomanus, monet, Sapientiam esse

esse donum DEI; non solum autem illam, quæ ad iustitiam spectat, & Pietatem, verum etiam, quæ ad industriam artis exercendæ. Ex quo consequitur, & in confectandis eiusmodi scientijs, ac artibus, ijsque addiscendis, DEI auxilium implorandum esse, & quæ per artem ad DEI gloriam esse referenda: denique quicquid solitudine, ingenio, industria, manibus perficitur, in Architecturâ maximè, Architectorum Principi supremo esse tribuendum, ac consecrandum.

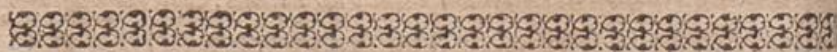
AVDIVISTIS aut spectatis in *Beselele*, ornamenta, quæ in Architecto requirit DEVS, Magnanimitatem, Sapientiam, Intelligentiâ, Scientiam, quâ speculatiuam, quâ practicam: adde, alios docendi facultatem, quam Aristoteles, in eodem, vt Sapiente, postulat; sed non omisit diuinus Scriptor: nam ijs verbis, *Ad excogitandum quicquid fabrefieri potest*, indicari putat Chaldæus Paraphrastes, aptitudinem instruendi artifices, vt faciant in auro, aliâque materiâ qualibet quæ ipse excogitauerit, & præscribere voluerit. Hæc ornamenta dotes omnes alias, quæ excogitari possunt pro Architecto complectuntur: aliquas designat Vitruuius qui sic scribit: *Cum in omnibus rebus, tum maximè in Architectura hæc duo insunt: Quod significatur, & Quod significat. Significatur proposita res de qua dicitur: hæc autem significat demonstratio, rationibus doctrinarum explicata. Quare videtur vtraque parte exercitatum esse debere, qui se Architectum profiteatur. Itaque & eum ingeniosum esse oportere, & ad disciplinam docilem. Neque enim ingenium sine disciplinâ, aut disciplina sine ingenio perfectum Artificem potest efficere. Sed tam ingenium, quàm docilitas, & alia quæ in Architecto desiderari possunt, multo melius Diuinæ Scripturæ verbis, quam vllius profani Auctoris circumloquutionibus exprimuntur. Iis autem stabilitur constans perpetuumque Architecti epitheton, quo salutaritur SAPIENS, quod & Paulus sibi tribuit sine fastu, &*

Isaias Propheta vniuersim Architectis adscribit, in illa comminatione capitis tertij: *Ecce Dominus exercituum auferet à Ierusalem & à Iuda validum & fortem, & Sapientem de Architectis.*

ITAQUE, si Architecti Sapientis titulo gaudere vultis, quod opto, & in vobismet edificare Domicilium virtutis, in proximis palatium Diuinitatis, vtrobique Dominum Sapientiæ, Sapientiam imprimis tenerrimè amate: Sapientiam tum Humanam, tum Diuinam. Humana docetur in Gymnasio litterario, & Academia, quam magni facite, & diligenter litteris vacate, quisque pro suo modulo. Diuina traditur à DEO interiore Magistro in Animæ basilicâ, à Concionatoribus in Ecclesiâ. Hac excellere conetur quilibet; sed non modò speculatiuâ, verùm etiam, & multo magis, actiuâ, ac practica, quæ coniuncta sit humilitati, temperantiæ, castitati, alijsque eius generis virtutibus, sed præcipuè Theologicis, Fidei, Spei, & Charitatis, quibus laudetur Supremus boni omnis Architectus.

PATER, FILIVS, & SPIRITVS-SANCTVS

Amen.

NOTÆ.

§. I. **B**ESELEEL filius Uri OOLIAB filius Achisamech.] Hi duo fuerunt Architecti Tabernaculi, de cuius Ædificatione ita differit Strabus; sine Glossa Ordinaria, Symbolicè. In constructione Tabernaculi mysterium TRINITATIS ostenditur, sicut in Baptismo, & Transfiguratione Christi. In Baptismo enim voce sonuit Pater, & Filius baptizatus est, atque in specie Columba Spiritus-sanctus apparuit. Pari modo hic Oliab, qui interpretatur, protectio mea Patris personam significat.

BESELEEL, qui idem est, quod umbra DEI, significat Spiritum sanctum, de quo dicitur: Virtus altissimi, id est, Spiritus sanctus, (ob)umbrabit tibi. Iussio autem, hoc est, verbum, quo Tabernaculum factum est, iussum

missum est, est Filius, per quem Pater in virtute Spiritus sancti omnia operatur.

NOTET Architectus Christianus, Ædificationem suam Sanctissimæ Trinitati ad scribendam esse, ut Architecto primario. Si quidem ipsa tam Tabernaculum, seu DEI DOMUM materialem; quàm ejus antitypum Ecclesiam, & animam justi sibi in Templum ædificat, & efformat.

OBSERVET idem, Fidem, Spem, & Charitatem esse Ædificativas, Domus Sapientiæ, & Ædificij spiritualis in ANIMA: quod secundum tropologiam sumitur ex personâ *Beseleel, filii Huri, filii Hur*. Nam *Hur* hebraicè *Candorem* significat, lucemque Candidam qualis est *Fiaci*. *Vri* significat ignem, qualis est *Caritas* at, *Beseleel* significat in umbra DEI, qualis est *Spes*: hæc enim in ope DEI, quasi in umbra securè requiescit. Iam hæc tria, *Fides, Spes, Caritas*, ædificant Tabernaculum, id est, Domum animæ, ut sit Templum Dei, *Cornelius sap. Exodi. xxxi. 2.*

CONTEMPLATUR quoque in *Beseleele*, & *Ooliabo* præcipuos duos, post Principem Architectum, Christianæ Ecclesiæ Ædificatores, Petrum Apostolum, & Paulum Doctorem Gentium. *Glossa. Beseleel & Ooliab sunt Petrus & Paulus, qui dno, post Christum, ædificaverunt Ecclesiam Iudaorum & Gentium.* *Beseleel enim, qui interpretatur. Umbra DEI, significat Petrum: navis ad tactum umbra eius, virtute Divinâ sanabantur infirmi, Actor. 9.* *Ooliab, qui interpretatur protectio, vel habitatio mea Pater, est Paulus, qui mente habitabat in DEO Patre omnium.* Unde ait ipse ad Philip. tertio: *Nostra conversatio est in cælis.*

ADDE, *Ooliab* hebraicè idem est, quod *Tabernaculum meum*, vel *Protectio Mea est Pater*, scilicet cælestis: filius *Achisamech* idem hoc est, & frater coniungens. Hic igitur significare potest, Apostolos, virosque Apostolicos, qui per spem in DEUM DEI que opem, & protectionem, quam significat *Ooliab*, perque opem mutuam & fraternam, quam significat *Achisamech*, ædificasse Ecclesiam, quæ est Tabernaculum DEI, *Cornel. Exod. xxxi. 6.*

§. II. VOCARE & Nolle ex nomine.] De Scientiâ approbationis, vel amoris, agitur I. Par. multa occurrunt in Saera Scriptura, quæ de illâ, vel accipi possunt, vel debent. *Ieremiæ 1. 5. Priusquam te formarem ex utero novi te.* *Amos 111. 2. Tantummodo vos cognovi ex omnibus cognationibus terre.* *Psal xxxvi. 18. Novit Dominus dies immaculorum.* *Ioannis x. 14. Cognosco oves meas.* Et mox. *Sicut novit Pater: & ego agnosco Patrem.* *Ad Galatas iv. 19. Nunc autem cum cognoveritis DEUM, immodè, cognovistis à DEO.* Hoc intellectu aliqui

accipiunt illud ad Romanos VIII. 29. *Quos præsciuit & prædestinauit*, ut præscientiæ nomine significetur Scientia amoris vel approbationis. Item, verba Petri Apostol. epist. 1. c. 1. afferentis, Christum præcognitum fuisse, ante mundi constitutionem; loquebatur enim de Christi æterna prædestinatione.

Sic. *non cognoscere*, Deo tribuitur, respectu quorundam, quos non amat, nec eorum facta probat. Psalmo CIV. *Declinantem à me malignum non cognoscebam?* Quo loco Augustinus: Quid est non cognoscebam? id est, non approbavam, non laudavam, non mihi placebat. Psal. LXXIII. 9. *Iam non est Propheta: nos non cognosces amplius.* Eodem modo hominibus aliquando abscribitur cognoscere. Ad Hebr. VIII. *Cognosce Dominum*, id est, ama, cole Dominum; Syrus, scito timere, timorem præ amore usurpans.

1. Paralipom. XXVIII. 9. *Sciso DEVM Patris tui & servito ei corde perfecto & animo voluntario*: Sciebat DEVM notitia intellectus, & speculatiue, ut multi impij, non practice, Qualem scientiam negat esse in terra, Oseas cap. IV. 1. Hinc fortasse factum, ut Hebræi, cognoscere retulerint ad amoris carnalis finem aut actum, nempe, effectum per causam denotantes. Genes. IV. & sæpè postea, Nec illud ignorandum, quod obseruarunt Hebræi, ut verbum *Novi*, à Deo prolatum, magnam eius dignationem indicat, sic verbum *Nescio* magnam indignationem.

§. III. *DEI Vox loco superlativi.*] Vltimatissimum id est in Sacra-Scripturâ: in qua genitiuus *Domini*, eadem acceptione sumitur, *Spiritus Domini*, vel *DEI*, Genes. I. 2. id est, ut nonnullis placet, ventus magnus, vel excitatus ab illo, *Sagitta ac terrores Domini*.

Iob. VI. 4. Psal. XXVIII. 3. *Vox Domini super aquas*, ubi vocem, significat magnam, sicut Ezechiel. 1. 24. *Sonus sublimis DEI*. 1. Reg. XXVI. 12. *Sopor Domini*. Gen. VI. 1. *Filij DEI*, id est, ut explicat Olearster, magni, proceri, robusti,

nos (o) so
f,

OPUS